

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Факультет фізичної культури, спорту та психології

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Психологічні особливості формування образу шлюбного
партнера в юнацькому віці»**

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи пс23м

Спеціальність 053 Психологія

ОП Психологія. Практична психологія

Ципкіна Олена Юріївна

Керівник: канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри психології

Остополець Ірина Юріївна

Рецензент: канд. психол. наук, доцент,
доцент кафедри загальної психології

ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Шайда Олександр Геннадійович

АНОТАЦІЯ

Ципкіна Олена Юріївна

«Психологічні особливості формування образу шлюбного партнера в юнацькому віці»

У сучасних умовах підготовка молоді до шлюбу є однією з найактуальніших соціально-психологічних проблем. Це пов'язано з наростаючою кризою сім'ї. Ця криза проявляється у вигляді нездатності інституту сім'ї виконувати ті ролі і функції, які вона повинна і могла виконувати в минулому і проявляється у збільшенні кількості розлучень, зниженні рівня народжуваності тощо. Статистика свідчить, що в першій половині 2023 року кількість шлюбів впала на 17% порівняно з 2022 роком, тоді як кількість розлучень зросла на третину.

Захист і зміцнення авторитету сім'ї в очах підростаючого покоління зараз є пріоритетним питанням, яке стоїть перед суспільством. Саме на прикладах сімейного життя та характері подружжя молоде покоління формує образ свого майбутнього партнера.

Актуальність та проблемність теми визначили мету, об'єкт та предмет нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості формування образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

Відповідно до мети були визначені завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури вивчити особливості шлюбного вибору у наукових теоріях і концепціях зарубіжних і вітчизняних дослідників;
2. Проаналізувати моделі і стратегії вибору шлюбних партнерів у юнацької молоді;
3. Провести емпіричне дослідження і визначити специфіку уявлень про шлюбного партнера в осіб юнацького віку.

4. Розробити рекомендації особам юнацького віку щодо формування уявлень про шлюб та сім'ю, шлюбного партнера.

Об'єкт дослідження – уявлення про шлюбно-сімейні стосунки та образ шлюбного партнера у юнацькому віці.

Предметом дослідження виступають особливості образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

У відповідності до мети і завдань дослідження використано комплекс наукових методів:

- теоретичних: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення використовувалися з метою визначення теоретичних засад дослідження означеної проблеми;

- емпіричних: опитування, анкетування за розробленою авторською анкетною, психодіагностичні методики: «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезникової; тест-опитувальник «Статеворольові портрети» розроблений Е. Ейдемільером.

- статистичних: методи математичної статистики: кореляційний аналіз Спірмена.

У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, віком 17-19 років, загальною кількістю 30 осіб.

Експериментальною базою дослідження виступив Психологічний центр Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Дослідження здійснювалося в рамках роботи психологічного гуртка «ORDO AMORIS».

Теоретичні засади проблеми склали наукові роботи таких авторів як Безвершко М., Величко Р., Гавриловська К., Гурко Т, Карпова Д., Крайлюк А., Кочарян О., Потапчук Є., Сидоренко А., Федоришин Г., Хавула Р., Ackerman N., Butler R., Cliquet R., Erikson E., Levinger G., Levis R., Spanier G. Та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні теоретичних положень і наукових концепцій щодо сутності шлюбного вибору і формування образу шлюбного партнера, з'ясуванні механізмів і чинників цього вибору.

Отримані у дослідженні дані дозволяють розширити розуміння про особливості уявлень щодо образу шлюбного партнера у сучасної студентської молоді.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження розширюють наукові уявлення про взаємозв'язок особистісної зрілості з мотивацією молоді до створення сім'ї. Ці дані є корисними для складання психологічного портрету сучасної молоді.

Отримані дані можуть бути використані педагогами та психологами при розробці програм з підготовки молоді до шлюбу. Методи дослідження можуть знайти своє застосування в психодіагностиці, психотерапії та в курсовій підготовці студентів-психологів у закладі вищої освіти до роботи з сім'ями.

Результати дослідження можуть бути використані в просвітницькій роботі з молоддю з метою розширення уявлень про шлюб і шлюбні стосунки та підвищення статусу сім'ї.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати роботи доповідались та обговорювались на III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєдіяльності» 16-17 листопада 2023 року, Вінниця, IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманітарної науки і практики: філософський, психологічний та соціальний виміри, 26-27 грудня 2023 року, Київ, II Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України, 27-28 червня 2024 року, Запоріжжя та на засіданні студентського наукового гуртка «ORDO AMORIS».

Ключові слова: шлюбно-сімейні стосунки, образ шлюбного партнера, шлюбний вибір

ANNOTATION

Tsyapkina Olena Yuriivna

«Psychological peculiarities of forming the image of a marriage partner in adolescence»

In modern conditions, preparing young people for marriage is one of the most pressing social and psychological problems. This is due to the growing family crisis. This crisis is manifested in the inability of the family institution to fulfill the roles and functions that it should and could have performed in the past and is manifested in an increase in divorce rates, a decrease in fertility rates, etc. Statistics show that in the first half of 2023, the number of marriages fell by 17% compared to 2022, while the number of divorces increased by a third.

Protecting and strengthening the authority of the family in the eyes of the younger generation is now a priority issue facing society. It is on the examples of family life and the character of spouses that the younger generation forms the image of their future partner.

The relevance and problematic nature of the topic determined the purpose, object and subject of our study.

The purpose of the study is to theoretically substantiate and empirically investigate the peculiarities of forming the image of a marriage partner in young people. In accordance with the goal, the research objectives were defined:

1. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, to study the peculiarities of marriage choice in the scientific theories and concepts of foreign and domestic researchers;
2. To analyze models and strategies for choosing marriage partners among young people;
3. To conduct an empirical study and determine the specifics of ideas about the marriage partner in adolescents.

4. To develop recommendations for adolescents on the formation of ideas about marriage and family, marriage partner.

The object of the study is the idea of marriage and family relations and the image of a marriage partner in adolescence. The subject of the study is the peculiarities of the image of a marriage partner in boys and girls.

In accordance with the purpose and objectives of the study, a set of scientific methods was used: - theoretical: analysis, synthesis, comparison, systematization, generalization were used to determine the theoretical foundations of the study of the problem; - empirical: surveys, questionnaires based on the author's own questionnaire, psychodiagnostic methods: «Role Expectations and Claims in Marriage» by O. Volkova, G. Trapeznikova; test questionnaire 'Sex-Role Portraits' developed by E. Eidemiller. - Statistical: methods of mathematical statistics: Spearman's correlation analysis. Sample. The study involved higher education students majoring in 053 Psychology, aged 17-19 years, a total of 30 people.

The experimental base of the study was the Psychological Center of Melitopol Bohdan Khmelnytsky State Pedagogical University. The study was conducted as part of the work of the psychological club "ORDO AMORIS".

The theoretical foundations of the problem are based on the scientific works of such authors as Bezvershko M., Velichko R., Havrylovska K., Gurko T., Karpova D., Krailuk A., Kocharyan O., Potapchuk E., Sydorenko A., Fedoryshyn H., Havula R., Ackerman N., Butler R., Cliquet R., Erikson E., Levinger G., Levis R., Spanier G., etc. The scientific novelty of the study lies in the generalization of theoretical positions and scientific concepts regarding the essence of marriage choice and the formation of the image of a marriage partner, as well as the clarification of the mechanisms and factors of this choice. The data obtained in the study allow us to expand our understanding of the peculiarities of ideas about the image of a marriage partner among modern student youth.

Practical significance of the research results. The results of the study expand the scientific understanding of the relationship between personal maturity and the motivation of young people to start a family. These data are useful for drawing up a

psychological portrait of modern youth. The data obtained can be used by educators and psychologists in developing programs to prepare young people for marriage.

The research methods can be used in psychodiagnostics, psychotherapy, and in the course preparation of psychology students in higher education institutions for work with families.

The results of the study can be used in educational work with young people to broaden their understanding of marriage and marriage relationships and to improve the status of the family.

Testing of the research results. The main provisions and results of the work were presented and discussed at the III International Scientific and Practical Conference “Actual Problems of Realizing the Adaptive Potential of the Individual in Modern Living Conditions” on November 16-17, 2023, Vinnytsia, IX International Scientific and Practical Conference “Modern Problems of Humanitarian Science and Practice: Philosophical, Psychological and Social Dimensions, December 26-27, 2023, Kyiv, II International Scientific and Practical Conference of Higher Education Applicants and Young Scientists ”European Integration Orientation of Innovative

Keywords: marriage and family relations, image of a marriage partner, marriage choice.

РЕФЕРАТ

до кваліфікаційної роботи на тему:

«Психологічні особливості формування образу шлюбного партнера в юнацькому віці»

здобувачки вищої освіти спеціальності 053 Психологія

Ципкіної Олени Юріївни

Науковий керівник – кандидат психологічних наук, доцент Остополець Ірина Юріївна

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 62 найменування, з них 7 – іноземною мовою. Загальний обсяг дослідження становить 74 сторінки. Робота проілюстрована таблицями, в ній є додатки.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах підготовка молоді до шлюбу є однією з найактуальніших соціально-психологічних проблем. Це пов'язано з наростаючою кризою сім'ї. Ця криза проявляється у вигляді нездатності інституту сім'ї виконувати ті ролі і функції, які вона повинна і могла виконувати в минулому і проявляється у збільшенні кількості розлучень, зниженні рівня народжуваності тощо.

Проблема формування образу шлюбного партнера в юнацькому віці є не новою. Зазвичай вона вивчалася в рамках педагогіки. Пізніше, з послабленням традицій і зменшенням ролі сім'ї у вихованні майбутньої родини, питання підготовки молоді до шлюбу та вибору шлюбного партнера стало активним напрямком дослідження як соціології, так і психології.

Підвищений інтерес до цієї теми зараз є не випадковий і зумовлений нестабільною ситуацією в суспільстві, відсутністю єдиної системи цінностей і, зрештою, загостренням кризи сім'ї. Статистика свідчить, що в першій половині 2023 року кількість шлюбів впала на 17% порівняно з 2022 роком, тоді як кількість розлучень зросла на третину.

Захист і зміцнення авторитету сім'ї в очах підростаючого покоління зараз є пріоритетним питанням, яке стоїть перед суспільством. Саме на прикладах сімейного життя та характері подружжя молоде покоління формує образ свого майбутнього партнера.

Молоде покоління не поспішає вступати в шлюб і часто віддає перевагу пробним шлюбом та короткочасним стосункам. Наслідками такого ставлення є складні стосунки у вже свідомо створених сім'ях, зниження рівня народжуваності та багато проблем для психологічного і фізіологічного здоров'я дітей. Від того, як сьогоднішні молоді люди ставляться до своєї сім'ї, залежить доля сім'ї як соціального інституту в майбутньому.

У сучасній Україні проблема психологічної підготовки до шлюбу набула найбільшої гостроти в останні два десятиліття, що характеризуються стрімкою трансформацією соціокультурної сфери. Це зміни в соціальних інститутах сім'ї, подружньої (шлюбної) автономії, сексуальної та репродуктивної поведінки. [16; 27; 50] Все це змусило сучасних дослідників вести дослідження різноманітних аспектів цієї проблеми як в теоретичному, так і в прикладному напрямку.

Актуальність та проблемність теми визначили мету, об'єкт та предмет нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості формування образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

Відповідно до мети були визначені **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури вивчити особливості шлюбного вибору у наукових теоріях і концепціях зарубіжних і вітчизняних дослідників;
2. Проаналізувати моделі і стратегії вибору шлюбних партнерів у юнацької молоді;
3. Провести емпіричне дослідження і визначити специфіку уявлень про шлюбного партнера в осіб юнацького віку.

4. Розробити рекомендації особам юнацького віку щодо формування уявлень про шлюб та сім'ю, шлюбного партнера.

Об'єкт дослідження – уявлення про шлюбно-сімейні стосунки та образ шлюбного партнера у юнацькому віці.

Предметом дослідження виступають особливості образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

Методи дослідження. У відповідності до мети і завдань дослідження використано комплекс наукових методів:

- теоретичних: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення використовувалися з метою визначення теоретичних засад дослідження означеної проблеми;

- емпіричних: опитування, анкетування за розробленою авторською анкетною, психодіагностичні методики: «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезникової; тест-опитувальник «Статеворольові портрети» розроблений Е. Ейдемільером.

- статистичних: методи математичної статистики: кореляційний аналіз Спірмена.

Вибірка. У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, віком 17-19 років, загальною кількістю 30 осіб.

Експериментальною базою дослідження виступив Психологічний центр Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Дослідження здійснювалося в рамках роботи психологічного гуртка «ORDO AMORIS».

Теоретичні засади проблеми склали наукові роботи таких авторів як Безвершко М., Величко Р., Гавриловська К., Гурко Т, Карпова Д., Крайлюк А., Кочарян О., Потапчук Є., Сидоренко А., Федоришин Г., Хавула Р., Ackerman N., Butler R., Cliquet R., Erikson E., Levinger G., Levis R., Spanier G. Та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні теоретичних положень і наукових концепцій щодо сутності шлюбного вибору і формування образу шлюбного партнера, з'ясуванні механізмів і чинників цього вибору.

Отримані у дослідженні дані дозволяють розширити розуміння про особливості уявлень щодо образу шлюбного партнера у сучасної студентської молоді.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження розширюють наукові уявлення про взаємозв'язок особистісної зрілості з мотивацією молоді до створення сім'ї. Ці дані є корисними для складання психологічного портрету сучасної молоді.

Отримані дані можуть бути використані педагогами та психологами при розробці програм з підготовки молоді до шлюбу. Методи дослідження можуть знайти своє застосування в психодіагностиці, психотерапії та в курсовій підготовці студентів-психологів у закладі вищої освіти до роботи з сім'ями.

Результати дослідження можуть бути використані в просвітницькій роботі з молоддю з метою розширення уявлень про шлюб і шлюбні стосунки та підвищення статусу сім'ї.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати роботи доповідались та обговорювались на III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєдіяльності» 16-17 листопада 2023 року, Вінниця, IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманітарної науки і практики: філософський, психологічний та соціальний виміри, 26-27 грудня 2023 року, Київ, II Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України, 27-28 червня 2024 року, Запоріжжя та на засіданні студентського наукового гуртка «ORDO AMORIS».

Результати емпіричного дослідження показали, що існує відмінність у самооцінці у юнаків та дівчат: юнаки мають вищу самооцінку і вважають себе більш красивими, впевненими та авторитетними, тоді як дівчата мають нижчу самооцінку, вони менш упевнені в собі.

Крім того, юнаки та дівчата по-різному сприймають один одного: юнаки вважають дівчат менш впевненими в собі та авторитетними, а дівчата

вважають, що хлопці мають добрий характер і є більш впевненими в собі. Дослідження також підкреслює відмінності у ціннісних траєкторіях та задоволеності стосунками між юнаками та дівчатами.

Значна частина молодих людей, які готові до створення сім'ї та щасливого шлюбу зі своїм партнером, здатні зробити вибір, оскільки розуміють, чого вони хочуть від партнера, з яким проведуть решту свого життя. З іншого боку, існують проблеми у пар, які ще не готові до створення сім'ї. Вони мають труднощі у виборі партнера.

Узагальнюючи результати теоретичних та емпіричних досліджень, було розроблено практичні рекомендації щодо вибору шлюбного партнера для сучасної молоді. Адже вибір партнера у сімейних стосунках - це завжди відповідальність. У рекомендаціях звертається увага на те, що, перш за все, потрібні рішучі дії для покращення готовності молоді до вступу у шлюб та розширення уявлення про відповідальність за сімейні стосунки та рідних. Необхідно створювати сприятливі умови для підготовки молоді до майбутнього сімейного життя шляхом здійснення просвітницької роботи, консультування тощо.

На нашу думку, робота з студентською молоддю повинна включати 2 блоки: теоретичний і практичний. Теоретичний блок передбачає введення 2 освітніх курсів факультативного характеру (для не психологічних спеціальностей): «Основи психології сім'ї та сімейних стосунків» та «Психологічний супровід подружніх стосунків».

Практичний блок спрямований на розвиток навичок побудови стосунків з протилежною статтю за допомогою технік гештальт-терапії, психодрами, НЛП та тілесної терапії, допомагає вирішувати конфлікти та аналізувати інтереси і захоплення.

В своїй роботі ми розробили пам'ятку для юнацької молоді щодо формування відповідального ставлення до сім'ї, її цінностей та вибору шлюбного партнера.

Розуміння психологічного змісту уявлень людини про себе та інших може допомогти у прогнозуванні та плануванні шлюбно-сімейних стосунків.

В процесі виконання кваліфікаційної роботи мета досягнута, завдання виконані повністю.

Перспективами подальшого дослідження є вивчення особливостей вибору шлюбного партнера у осіб зрілого віку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ УЯВЛЕНЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ.....	8
1.1. Проблема шлюбного вибору в зарубіжних наукових теоріях і концепціях.....	8
1.2. Аналіз стратегій шлюбного вибору особистістю.....	16
1.3. Розвиток уявлень про шлюб та сім'ю в сучасної юнацької молоді.....	24
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА В ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ....	31
2.1. Загальні питання організації та проведення дослідження.....	31
2.2. Аналіз результатів фактичних даних з вивчення уявлень про шлюбного партнера у студентської молоді.....	34
2.3. Типові і відмінні характеристики майбутнього шлюбного партнера в уявленнях юнаків та дівчат.....	47
Висновки до розділу 2.....	49
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЮНАКАМ І ДІВЧАТАМ ЩОДО РОЗШИРЕННЯ УЯВЛЕНЬ ПРО ШЛЮБ ТА СІМ'Ю ТА ВИБІР ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА.....	50
Висновки до розділу 3.....	58
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах підготовка молоді до шлюбу є однією з найактуальніших соціально-психологічних проблем. Це пов'язано з наростаючою кризою сім'ї. Ця криза проявляється у вигляді нездатності інституту сім'ї виконувати ті ролі і функції, які вона повинна і могла виконувати в минулому і проявляється у збільшенні кількості розлучень, зниженні рівня народжуваності тощо. [18]

Проблема формування образу шлюбного партнера в юнацькому віці є не новою. Зазвичай вона вивчалася в рамках педагогіки. [1; 52] Пізніше, з послабленням традицій і зменшенням ролі сім'ї у вихованні майбутньої родини, питання підготовки молоді до шлюбу та вибору шлюбного партнера стало активним напрямком дослідження як соціології, так і психології. [4; 5; 10; 14; 15; 20; 22; 33]

Підвищений інтерес до цієї теми зараз є не випадковий і зумовлений нестабільною ситуацією в суспільстві, відсутністю єдиної системи цінностей і, зрештою, загостренням кризи сім'ї. Статистика свідчить, що в першій половині 2023 року кількість шлюбів впала на 17% порівняно з 2022 роком, тоді як кількість розлучень зросла на третину.

Як наголошував Ерік Еріксон, існує тісний взаємозв'язок між вибором партнера, розпадом сім'ї та соціальною патологією [59]. Усі негативні явища у сфері шлюбу та сім'ї впливають на соціалізацію підростаючого покоління, формування у молодих людей установок і стилів сімейного життя, образу майбутнього шлюбного партнера. Сьогодні дослідники говорять про соціальну деформацію в молодіжному середовищі. [35; 37]

Процес входження молоді у світ дорослих характеризується наступними протиріччями. З одного боку, вступ у період зростання супроводжується акселерацією (швидким статевим дозріванням) і ранньою соціальною активністю та мобільністю (швидким самовизначенням у професіях), що дозволяє вступати у шлюбно-сімейні стосунки.

З іншого боку, фаза зростання супроводжується психологічною незрілістю, що робить межі шлюбного віку невизначеними. Це пов'язано з тим, що психологічна готовність передбачає розвиток почуття відповідальності, готовність до самопожертви, часткову відмову від звичок, прийняття нових зобов'язань перед близькими. [28; 40]

Соціальні інститути також не виконують свою функцію сімейної соціалізації належним чином. Старше покоління може бути не в змозі надати молодому поколінню приклади позитивних сімейних стосунків, які можуть підтвердити їхню власну поведінку щодо майбутньої сім'ї, зауважує Троценко Н. [43]

Дослідники все частіше говорять про зростаючу роль так званої «телевізійної соціалізації». [45] Шлюб стає менш привабливим в очах молоді, а юнаки та дівчата все більше зосереджуються на інших цінностях, окрім сім'ї. Науковці вказують на слабку орієнтацію молодого покоління на створення сім'ї та невідповідність до сімейного способу життя. [49; 53]

Захист і зміцнення авторитету сім'ї в очах підростаючого покоління зараз є пріоритетним питанням, яке стоїть перед суспільством. [3] Саме на прикладах сімейного життя та характері подружжя молоде покоління формує образ свого майбутнього партнера.

Молоде покоління не поспішає вступати в шлюб і часто віддає перевагу пробним шлюбом та короткочасним стосункам. [16] Наслідками такого ставлення є складні стосунки у вже свідомо створених сім'ях, зниження рівня народжуваності та багато проблем для психологічного і фізіологічного здоров'я дітей. Від того, як сьогоднішні молоді люди ставляться до своєї сім'ї, залежить доля сім'ї як соціального інституту в майбутньому.

У сучасній Україні проблема психологічної підготовки до шлюбу набула найбільшої гостроти в останні два десятиліття, що характеризуються стрімкою трансформацією соціокультурної сфери. Це зміни в соціальних інститутах сім'ї, подружньої (шлюбної) автономії, сексуальної та репродуктивної поведінки. [16; 27; 50] Все це змусило сучасних дослідників вести дослідження

різноманітних аспектів цієї проблеми як в теоретичному, так і в прикладному напрямку.

Актуальність та проблемність теми визначили мету, об'єкт та предмет нашого дослідження.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості формування образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

Відповідно до мети були визначенні **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури вивчити особливості шлюбного вибору у наукових теоріях і концепціях зарубіжних і вітчизняних дослідників;
2. Проаналізувати моделі і стратегії вибору шлюбних партнерів у юнацької молоді;
3. Провести емпіричне дослідження і визначити специфіку уявлень про шлюбного партнера в осіб юнацького віку.
4. Розробити рекомендації особам юнацького віку щодо формування уявлень про шлюб та сім'ю, шлюбного партнера.

Об'єкт дослідження – уявлення про шлюбно-сімейні стосунки та образ шлюбного партнера у юнацькому віці.

Предметом дослідження виступають особливості образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

Методи дослідження. У відповідності до мети і завдань дослідження використано комплекс наукових методів:

- теоретичних: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення використовувалися з метою визначення теоретичних засад дослідження означеної проблеми;

- емпіричних: опитування, анкетування за розробленою авторською анкетною, психодіагностичні методики: «Рольові очікування і домагання у шлюбі» О. Волкової, Г. Трапезникової; тест-опитувальник «Статеві-рольові портрети» розроблений Е. Ейдемільером.

- статистичних: методи математичної статистики: кореляційний аналіз Спірмена.

Вибірка. У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, віком 17-19 років, загальною кількістю 30 осіб.

Експериментальною базою дослідження виступив Психологічний центр Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Дослідження здійснювалося в рамках роботи психологічного гуртка «ORDO AMORIS».

Теоретичні засади проблеми склали наукові роботи таких авторів як Безвершко М., Величко Р., Гавриловська К., Гурко Т, Карпова Д., Крайлюк А., Кочарян О., Потапчук Є., Сидоренко А., Федоришин Г., Хавула Р., Askerman N., Butler R., Cliquet R., Erikson E., Levinger G., Levis R., Spanier G. Та ін.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні теоретичних положень і наукових концепцій щодо сутності шлюбного вибору і формування образу шлюбного партнера, з'ясуванні механізмів і чинників цього вибору. Отримані у дослідженні дані дозволяють розширити розуміння про особливості уявлень щодо образу шлюбного партнера у сучасної студентської молоді.

Практичне значення результатів дослідження. Результати дослідження розширюють наукові уявлення про взаємозв'язок особистісної зрілості з мотивацією молоді до створення сім'ї. Ці дані є корисними для складання психологічного портрету сучасної молоді.

Отримані дані можуть бути використані педагогами та психологами при розробці програм з підготовки молоді до шлюбу. Методи дослідження можуть знайти своє застосування в психодіагностиці, психотерапії та в курсовій підготовці студентів-психологів у закладі вищої освіти до роботи з сім'ями.

Результати дослідження можуть бути використані в просвітницькій роботі з молоддю з метою розширення уявлень про шлюб і шлюбні стосунки та підвищення статусу сім'ї.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати роботи доповідались та обговорювались на III Міжнародній науково-

практичній конференції «Актуальні проблеми реалізації адаптаційного потенціалу особистості в сучасних умовах життєдіяльності» 16-17 листопада 2023 року, Вінниця, IX Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми гуманітарної науки і практики: філософський, психологічний та соціальний виміри, 26-27 грудня 2023 року, Київ, II Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених «Євроінтеграційні орієнтири інноваційного наукового пошуку молоді України, 27-28 червня 2024 року, Запоріжжя та на засіданні студентського наукового гуртка «ORDO AMORIS».

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел, який включає 62 найменування, з них 7 – іноземною мовою. Загальний обсяг дослідження становить 78 сторінок. Робота проілюстрована таблицями, в ній є додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ УЯВЛЕНЬ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

1.1. Проблема шлюбного вибору в зарубіжних наукових теоріях і концепціях

Шлюбний вибір - проблема, яка ось уже не одне десятиліття хвилює як представників найрізноманітніших наук, а також практиків, які займаються питаннями сім'ї та шлюбу. Шлюбом прийнято вважати рівноправний і вільний союз чоловіка і жінки, кінцевою метою якого є створення сім'ї і який визначає між партнерами взаємні права та обов'язки. [24] Оскільки шлюб насамперед ґрунтується на індивідуальних уподобаннях і переконаннях і регулюється правом і громадською думкою, він може розпастися, в тому разі, якщо не відповідатиме індивідуальним бажанням і прагненням.

Для визначення сутності та специфіки соціологічного підходу до шлюбного вибору, ми вважаємо, що необхідно звернутися до концепцій та ідей, представлених у працях психологів та економістів, оскільки саме представники цих дисциплін зробили значний внесок у дослідницьке поле вивчення шлюбного вибору як соціального феномена.

Соціально-психологічний підхід представлений у працях Р.Кумбса, Р.Ф. Вінча, Р.Сентера, К. Кочу, А. Керкгоффа і К. Девіса, Р.Зідера, А. Рейса. Цей підхід дає змогу розглянути проблему шлюбного вибору з точки зору точки зору задоволення певних потреб, а також етапів відбору найбільш підходящого партнера по шлюбу. [58]

Згідно з теорією Р. Кумбса, чинником, що визначає вибір шлюбного партнера, слугує те, наскільки схожими є цінності партнерів, які, у свою чергу, повинні забезпечувати так звану «емоційну безпеку» кожного з них.

Цінності важливі для інших, так само як і для самого себе, крім того вони необхідні для життєдіяльності індивіда, тому саме схожість цінностей забезпечує вибір партнера по шлюбу. Взаємодія індивідів, які поділяють

спільні цінності, підкріплює стосунки і веде до міжособистісної атракції між партнерами; результатом такої взаємодії є емоційне задоволення. В разі якщо партнери поділяють різні цінності, також може виникнути симпатія, проте вона, найімовірніше, залишиться незадоволеною.

Незважаючи на те, що для таких союзів характерно безліч позитивних моментів, таких як-от: непередбачуваність поведінки, безперервний інтерес один до одного, деяка об'єктивність оцінок, існує ризик прояву негативних сторін, наприклад, невпевненості в оцінці з боку партнера, в його схваленні.

Ще однією теорією вибору партнера по шлюбу є теорія комплементарних потреб Р.Ф. Вінча. Основна ідея цієї теорії полягає в тому, що людина воліє обирати собі в подружжя того, чий психологічний особливості є протилежністю їхнім власним. Наприклад, людина боязка і схильна до залежності, найімовірніше, згідно з Р.Ф. Вінчу, віддасть перевагу партнеру сильному і домінантному. Це пояснюється тим, що індивід прагне максимально задовольнити свої потреби (цей максимум досягається тільки тоді, коли специфічні потреби жінок і чоловіків комплементарні одна одній). Слід сказати, що деякі дослідники намагалися удосконалити теорію Р.Ф. Вінча. [60]

Одним із найяскравіших прикладів слугує інструментальна теорія Р. Сентера. Основою його концепції є припущення, що люди прагнуть вибирати собі такого партнера, характеристики якого забезпечують максимальне задоволення і мінімальні витрати для їхніх потреб. Р. Сентер підкреслює, що потреби, більш типові для чоловіків, мають позитивно корелювати з потребами, найбільш типовими для жінок. Зокрема, з точки зору автора, найбільше «притягання» буде тоді, коли домінування чоловіка протистоятиме потребі жінки в інтимі, заступництві, турботі. [56]

У своїй концепції К. Кочу, використовував поняття «соціальної ролі» для пояснення вибору партнера по шлюбу. Це дало йому змогу висунути гіпотезу про те, що партнери обирають один одного, ґрунтуючись на взаємній згоді виконання певних ролей, спочатку в процесі залицяння, а потім у

шлюбному союзу. Тобто, наприклад, ситуація коли чоловік представляє жінку як «берегиню вогнища», яка веде господарство та виховує дітей, навряд чи зможе пов'язати своє життя з жінкою, у якої головна мета життя - кар'єра.

Крім того, К. Кочу наголошує на тому, що основним моментом є не сам по собі зміст ролей, а взаємна згода партнерів у їх виконанні, тобто задоволення стосунками буде досягнуто тоді, коли партнер виконуватиме саме очікувану від нього роль, безвідносно до власне змісту ролі. [57]

В основі теорії «фільтрів» А. Керкгоффа і К. Девіса закладена ідея існування кількох стадій у процесі шлюбного вибору. Цей процес можна описати як поетапне проходження через низку фільтрів, які поступово відсівають індивідів з усієї безлічі можливих партнерів, таким чином, індивідуальний вибір сильно звужується. [12]

Виділяють такі фільтри: перший - відсіювання партнерів за місцем проживання, тобто, ті партнери, з якими індивід ніколи не зможе зустрітися, перестають бути потенційними, далі йде фільтр гомогамії - виключаються ті, хто не підходить один одному за деякими соціальними характеристиками. Таким чином, на цьому етапі людина вступає в контакти тільки з тими людьми, які видаються їй привабливими. На останніх етапах, йде встановлення схожості цінностей і схожість рольових очікувань. Результатом проходження через усі представлені фільтри є укладення шлюбного союзу.

Ще однією соціально-психологічною теорією вибору партнера по шлюбу є «Кругова теорія кохання» А.Рейса, що характеризує процес вибору шлюбного партнера через проходження чотирьох взаємопов'язаних стадій:

1. Встановлення взаємозв'язку (комфорт і легкість у спілкуванні двох людей), безпосередньо залежне від таких соціально-культурних чинників, як соціальний клас, освіта, релігійна приналежність, виховання, а також від індивідуальних особливостей людини спілкування з іншими людьми.

2. Саморозкриття. Йдеться про почуття довіри під час взаємозв'язку з іншою людиною. Таким чином, розкриття себе перед іншою людиною йде

набагато легше. У цій стадії також великий вплив мають соціокультурні чинники.

3. Формування взаємної залежності. У процесі взаємодії у чоловіка і жінки виникає і розвивається система взаємопов'язаних звичок, унаслідок чого з'являється відчуття необхідності одне одного.

4. Реалізація основних потреб індивіда. На думку вченого, цими потребами виступають, насамперед, потреби в довірі та любові. [12]

Розвиток почуття любові - спрямований процес від встановлення взаємозв'язку до реалізації основних потреб. Зрозуміло, якщо упускається хоч один із них, то це негативно позначається на розвитку і стабільності любовних стосунків.

Концепції в рамках соціально-психологічного підходу мають велике значення при розгляді шлюбного вибору, оскільки вимоги до потенційного шлюбного партнера багато в чому залежать від емоційних потреб людини, а також від психологічної сумісності партнерів. [15] Необхідно зазначити, що спільним для перелічених концепцій є те, що в кожній з них механізм вибору шлюбного партнера розглядається як система фільтрів.

Отже, серед переваг цього підходу можна виокремити те, що шлюбний вибір розглядається як система послідовних стадій, що тягне за собою звуження кола можливих обранців через «відсіювання» невідповідних; на заключному етапі вибору залишаються ті пари чоловіків і жінок, які підходять один одному за певними параметрами. один одному за певними параметрами.

Особливий інтерес у дослідженні шлюбного вибору становлять теоретичні концепції, що мають економічне підґрунтя. [16] Вони, на наш погляд, дають змогу виразити економічну складову шлюбного вибору, їх активно використовують соціологи, які займаються проблемами, що входять до предметне поле економічної соціології.

З позиції цих концепцій, шлюб - це партнерство, метою якого є спільне виробництво і споживання. Рішення про укладення або неукладення шлюбного союзу з даними партнером, приймається людиною на підставі

максимізації функції корисності як суми споживаних благ, що включають у себе: кількість і «якість» дітей, дружбу, любов, здоров'я (за бюджетних обмежень на кількість часу і суму доходів, як від зайнятості, так і від власності), відпочинок. Тобто, коли люди укладають шлюб, значення їхньої загальної функції корисності має бути вищим, ніж сума індивідуальних функцій корисності від споживаних благ. Це веде до того, що поняття користі замінюється поняттям функціональності. [24]

Взагалі, необхідно зазначити, що економісти говорять про «потреби» в рамках «корисності», вони говорять про «бажання певного блага, з метою споживання», що своєю чергою веде до “руйнування корисності”. У такому випадку, потреба визначатиметься тими благами, які є в наявності, а переваги виникають залежно від тих продуктів, які запропоновані на «ринку».

Цей підхід набуває особливої актуальності в умовах сучасного суспільства, яке характеризується поступовим проникненням ринкового механізму в усі сфери життя. [25] Нинішній стан суспільства дає нам змогу називати його «суспільством споживання», оскільки останні десятиліття споживання відіграє дуже важливу роль у формуванні ціннісних орієнтацій людей.

Суспільством споживання називається сукупність суспільних відносин, де основне місце посідає індивідуальне споживання, яке опосередковане ринком. У свою чергу, у певний момент, індивідуальне споживання піддається інституціоналізації і стає важливим чинником для економічного розвитку.

Основу економічної складової вибору партнера по шлюбу на шлюбному ринку було закладено американським ученим Г. Беккером. [57] Укладення шлюбного союзу розглядається ним аналогічно зі створенням певної партнерської фірми: індивіди вступають у шлюб, якщо очікуваний обсяг випуску спільно вироблених ними споживчих благ перевищує арифметичну суму випусків, які вони можуть виробляти окремо один від одного. У свою чергу, шлюб - рішення, яке пов'язане з очікуваним чистим виграшем, для того

хто його укладає. Можливість укладання шлюбів залежить від величини цього самого виграшу.

Г.Беккер запропонував використовувати поняття «різної якості» партнерів, оскільки «шлюбний ринок» привласнює кожному учасникові «ціну», яка слугує стимулом для вступу в шлюбний союз. Крім того, виникають деякі труднощі ефективного оцінювання учасників у тому випадку, коли виграш від укладення шлюбу не можна легко розділити між чоловіком і дружиною, або коли один із подружжя (зазвичай це чоловік) має більше влади, ніж інший.

Викуп за наречених, придане, платежі при розлученнях та інші способи передачі капіталу з'явилися якоюсь мірою для того, щоб подолати ці перешкоди. ці перешкоди. Ефективний шлюбний ринок, як правило, призводить до вибору супутника життя, за якого «високоякісні чоловіки утворюють пари з високоякісними жінками, а низькоякісні чоловіки - з низькоякісними, хоча вибір партнера протилежної якості часом відіграє важливу роль». [57]

Виходячи з цього, слід зазначити, що «вибір за подібністю» стає оптимальним у такому разі, коли ознаки – «взаємодоповнювальні», «взаємодоповнювальні». «взаємодоповнюють», а вибір за відмінністю відбувається тоді, коли ознаки - «взаємозамінні». Це пов'язано з тим, що партнери «високої якості» підсилюють ефект, а в іншому випадку, є компенсацією один одного. один одного.

Близькою до позиції Г. Беккера можна вважати концепцію Р. Поллака. Його головною ідеєю є порівняння шлюбного союзу та контракту, який базується на передумові людини до створення довгострокових сімейних стосунків, для стабілізації життя. Одним із найважливіших висновків теорій Р. Поллака і Г. Беккера є такий принцип: «чим більший сімейний капітал, тим вища корисність шлюбу» (накопичення спільного сімейного капіталу подружжям протягом протягом їхнього спільного проживання, який так само включає їхні спільні уподобання, звички, дітей тощо). [24]

Таким чином, цей підхід сконцентрований на концепції «шлюбного ринку», на якому відбувається пошук майбутніх партнерів по шлюбу відповідно до їхніх економічних, фізичних, соціальних і демографічними параметрами, що визначають форми шлюбу та його тривалість.

У рамках соціологічного підходу розглядаються чинники соціального спрямування, які своєю чергою допомагають отримати інформацію про потенційного шлюбного партнера. Одним із найважливіших підходів до аналізу шлюбного вибору вважають «теорія обміну», запропонована Дж. Гомансом. [40]

Цей підхід ґрунтується на тому, що одним із критеріїв шлюбного вибору є взаємна корисність людей і вигода, яку вони отримують. Дж. Гоманс пише про те, що в суспільстві завжди існує так звана «шкала цінностей», ці цінності можуть бути залучені в обмін, і людська поведінка будуватиметься відповідно до неї. відповідно до неї. Тобто, людина обмінює свої цінності на властивості та якості іншої людини: фізичну привабливість, високе матеріальне становище, високий соціальний статус тощо. Відповідно, згідно з цією теорією, в основі вибору партнера лежить оцінка його особистих якостей.

Великий внесок у дослідження сім'ї та шлюбних відносин зробив американський соціолог Р. Гілл. Він запропонував теорію нормативного впливу. Шлюбний вибір пропонується якимись нормами, що вироблені в рамках певної культури, а вже різні культурні групи (наприклад, релігійні або національні), прагнуть бути відокремленими територіально. Зрештою, всередині ймовірного кола партнерів можливість укладення шлюбного союзу змінюється в прямій залежності від імовірності взаємодії. [45]

Спробу дати більш цілісний опис процесу вибору шлюбного партнера являє собою теорія «стимулів-цінностей-ролей» Б. Мурштейна. Мурштейна. Головна ідея полягає в тому, що в умовах відносно вільного вибору інтеракція та атракція залежатимуть від обміну благами, які кожен із партнерів пропонує один одному. Процес розвитку відносин визначається такими класами змінних: стимули, ціннісне порівняння, ролі.

Кожна з цих змінних максимально впливає на певну зону стадії шлюбного вибору, відповідно до якої вона отримує свою назву: стадія «стимуляції», стадія оцінювання, рольова стадія. [46]

На першій стадії (стимуляції) діють такі чинники, які притягують індивідів, на наступній стадії (оцінювання) відбувається орієнтація та ціннісне порівняння. За словами Б.Мурштейна, досягнення останньої стадії (рольової) процес практично нескінченний, тому що «рольове притирання» супроводжує на всьому протязі існування шлюбного союзу і ніколи не може бути завершена повністю.

Особливості процесу шлюбного вибору полягають у тому, що простір можливих виборів шлюбного партнера, а також свобода індивідуального вибору різняться в різних культурах. Усі культури різняться принципами визначення простору виборів потенційного чоловіка, тобто допустимі чи ні повторні шлюби. Якщо вони допустимі, то можна говорити про існування «серійної моногамії» (сукупність, з якої здійснюють відбір, стає доволі широкою, оскільки вона охоплює індивідів як тих, хто перебуває у шлюбі, так і тих, хто не перебуває). так, одним із базових сучасних принципів у полі інтерпретації вибору шлюбного партнера низкою дослідників виступає принцип гомогамії.

Звертаючись до соціологічного словника, ми бачимо, що гомогамія розглядається як шлюб між людьми з подібними соціальними характеристиками. Якщо обидва партнери є володарями деяких подібних характеристик, то ці відносини будуть гомогамними. Цей принцип широко поширений у природі. Наприклад, у багатьох видів тварин, як і в людей, під час формування шлюбної пари, відбувається вибір собі подібного.

У людей існують різні гомогамні ознаки, причому такі, що стосуються не тільки соціально-демографічних характеристик. Так, наприклад, Е. Бергес і П. Воллін у своїх дослідженнях виокремлювали такі характеристики, за якими гомогамні пари, що вирішили створити шлюбний союз: фізична

привабливість, расова та релігійна приналежність, рівень освіти і доходу, соціальний статус батьківської сім'ї та вплив однолітків, які вже одружилися.

Слід зазначити, що спроби пояснення гомогамності шлюбів робили неодноразово. Дж. Каттон і Л. Смирич намагалися пояснити гомогамність територіальною близькістю партнерів. На їхню думку, люди з однаковим соціальним становищем, однієї релігії та раси живуть в одному районі, що істотно полегшує ймовірну можливість їхньої взаємодії.

Теорія Р.Вінча ґрунтується на тому, що гомогамність вибору партнера по шлюбу зумовлена дією таких чинників:

1. Щоб взаємодіяти з людьми з подібними соціальними характеристиками, суспільство надає індивіду досить велику кількість можливостей, на відміну від взаємодії з людьми, соціальні характеристики яких відмінні від його власних.

2. Соціалізація діє так, що люди «схожі» надають перевагу одне одному. Тобто, його припущення говорить нам про те, що більшу симпатію люди відчують до тих, з ким соціальні характеристики схожі.

Загалом, наведений вище аналіз дає змогу зробити такі висновки: висновки: теорії, які належать до соціально-психологічного підходу, базуються на задоволенні емоційних потреб людини, а також на схожості інтересів і цінностей, крім того, велика увага приділяється теоріям, заснованих на принципі «фільтрації» потенційних шлюбних партнерів, за певними соціально-психологічними ознаками. Автори теорій, що мають економічне підґрунтя, пишуть про принцип «корисності» під час пошуку шлюбного партнера. Крім того, шлюбний союз має бути взаємовигідною угодою між партнерами. Нарешті, соціологічний підхід в основному базується на принципі гомогамії та системі соціальних чинників, що впливають на шлюбний вибір.

1.2. Аналіз стратегій шлюбного вибору особистістю

Під час пошуку шлюбного партнера відбувається вироблення і прийняття наявних критеріїв оцінки потенційного партнера, а також оцінка власних

характеристик. Крім того, важливу роль тут відіграє сформоване уявлення про ідеальні сімейно-шлюбні стосунки. [30] Згідно з теоріями шлюбного вибору цей процес - певна система послідовних стадій вивчення передбачуваного партнера відповідно до певних критеріїв вибору.

У зв'язку з трансформацією сімейно-шлюбних відносин, які відбувалися з плином часу, змінам піддавалися і стратегії шлюбного вибору. [29] Для того щоб виявити особливості стратегій шлюбного вибору, ми розглянемо основні типології цього феномена.

Аналізом шлюбно-сімейних відносин у найдавнішу епоху займався М.М. Ковалевський, результати його праць описано в книзі «Очерк походження і розвитку сім'ї та власності», яка вийшла ще 1895 року. році. Вчений ретельно аналізував систему організації сім'ї та взаємовідносини статей на різних територіях. М.М. Ковалевський піддав сумніву твердження про безладність спілкування статей (проміскуїтет і гетеризм), доводячи, що спорідненість по матері та екзогамія припускають регуляцію й організацію статевих відносин, підпорядковані на первісній стадії збереженню та відтворенню поколінь. Крім того, їм були представлені численні історичні приклади формування шлюбних союзів. [29]

Як показує історія, союзи, укладені в більш ранні періоди були примусовими. Крім того, навіть існували численні заборони та обмеження для тих, хто вступав у шлюб проти волі родичів. Наприклад, дівчата, що виходили заміж без згоди рідних, не отримували приданого.

Однак простежуючи розвиток шлюбних відносин, автор виявляє нову тенденцію - дедалі частіше в різних країнах і релігіях починає з'являтися поняття «вільного вибору».

Виходячи з чого, Ковалевський М.М. дає таке визначення: «індивідуальна сім'я являє собою союз, укладений за добровільною угодою, члени її тісно пов'язані між собою, у ній дотримуються взаємні права та обов'язки, відносини між чоловіком і дружиною прагнуть до певної міри рівності і вся сімейна група підпорядкована контролю держави і влади». [29]

Як підкреслює дослідник, Римське право часів імперії перше показало світу приклад шлюбного союзу, який являв собою певний договір. Таким чином, період з XII-XIII ст. виявив нову стратегію шлюбного вибору, засновану на взаємній згоді, яку можна вважати революційною порівняно з традиційною, базисом якої виступає вільний вибір супутника життя, причому, шлюб тут розглядається як укладення певного договору між «сторонами».

Однак, як зазначають дослідники, примусова стратегія була поширена до XX століття, яка характеризувалася невільним вибором чоловіка внаслідок примусу до шлюбу з боку «третіх осіб». шлюбу з боку «третіх осіб» або суспільних норм, або відсутності відповідних партнерів для вибору. [2; 21; 39] Нині, за їхнім твердженням, переважає непримусована стратегія дошлюбної поведінки, визначена самостійним вибором шлюбного партнера.

Далі ми розглянемо типології стратегій шлюбного вибору, запропоновані сучасними дослідниками. У моделі, запропонованій дослідником Хавулою Р., стратегії шлюбного вибору жінок і чоловіків різні. [50]

У чоловіків домінує біологічне начало, тому шлюбний вибір чоловік несвідомо здійснює так, щоб індивідуальні особливості обох з подружжя, під час передачі спадковим шляхом дитині, у сукупності виражали ідею біологічної гармонії. Таким чином, дуже важливим чинником при виборі потенційної дружини для нього є зовнішня привабливість.

Якщо говорити про стратегію жінок, то для них, більш значущою є соціальна складова, при здійсненні шлюбного вибору. Основний критерій - соціальний статус чоловіка. Однак якщо в чоловіка ще якогось статусу не досягнуто, то вибір жінки буде заснований на передбачуваному найбільшому потенціалі. Тобто, вона спирається на особистісні характеристики чоловіка, серед яких: сила характеру, підприємливість тощо. Іншими словами, важливі ті якості, які необхідні для досягнення успіху в соціальній сфері. [50]

Таким чином, основою цієї моделі є рівноцінний обмін партнерів, які прагнуть створити сім'ю. Мотиви вибору шлюбного партнера лежать в основі формування системи шлюбних уподобань кожного конкретного індивіда.

Автор даної моделі розглядає систему критеріїв, які мають допомогти при виборі шлюбного партнера.

Однак, на наш погляд, обмеженість цієї моделі полягає в тому, що розглядаючи критерії вибору, автор не приділяє увагу об'єктивним чинникам, які впливають із «зовні».

Ще одну типологію запропонувала дослідниця Тюріна В. [44] Нею було вивчено особливості стратегії самопред'явлення тих людей, які звернулися до служби знайомства, щоб знайти партнера.

Під час дослідження авторка виокремила такі стратегії самопред'явлення:

1. Стратегія самоподачі - переважання опису якостей бажаного партнера, а також власних якостей, з урахуванням думки партнера. Варто зазначити, що переважали соціальні норми та уявлення про «ідеального партнера». Однак «опис себе» був заснований не тільки на формальних, а й на вигаданих характеристиках.

2. Стратегія саморозкриття - у рамках цієї стратегії акцент робиться на інформації, яка більш значуща «для самого себе». Незаперечна перевага відведена опису власних почуттів, переживань - емоцій. А партнер згадується, скоріше, з точки зору «власних цінностей». [44]

Необхідно зазначити, що за результатами проведеного дослідження, присвяченого вивченню стратегій самопред'явлення самотніх людей (метод дослідження - контент-аналіз газетних оголошень), було визначено, що під час знайомств частіше люди користуються стратегією самоподачі. Це говорить про те, що реалізується головна мета самопред'явлення - привернення уваги потенційного партнера.

Виходячи з цих двох генеральних стратегій, було виокремлено сім стратегій самовизначення, які підрозділялися за метою, змістом і формою самоподачі. Стратегії самоподачі відповідали стратегіям «супергероя», «заперечувальної», «гіперболічної» та «замісної». А до другого виду стратегії були віднесено «драматичну», «атрибутивну» та «оволодіваючу стратегію».

Розглянемо ці стратегії трохи докладніше:

Метою стратегії «супергероя» є пошук «гідного» чоловіка. Акцент робиться на згадці про свої досягнення, особливо про своє високе матеріальне становище, значущий соціальний статус тощо. Стратегія більш характерна для чоловіків.

У «заперечувальній» стратегії власні переживання приховані від партнера. Захист від можливих труднощів у міжособистісних стосунках є метою такої стратегії.

«Гіперболічна» стратегія реалізує основну мету знайомства - привернення уваги. Вона заснована на перебільшенні власних достоїнств.

«Заміщуюча» стратегія є втіленням накладання власних характеристик на образ потенційного чоловіка.

«Драматична» стратегія має на меті викликати в партнера співчуття та співпереживання.

За «атрибутивної» стратегії індивід усвідомлює свій стан як «позитивний», він не схильний нічого змінювати у власному житті. Тобто, самотність - переважний стан.

Протилежною «атрибутивній» стратегії є стратегія «стратегія, що упорається», вона полягає в пошуку шляхів для подолання самотності. Тобто, відбувається процес саморозкриття та налагодження довірливих стосунків з потенційним партнером.

Стратегії самоподачі відрізняються у вирішенні таких завдань самопред'явлення як: привернення уваги та знайомство, а також, вирішення ситуації самотності та формування сім'ї. Виявляється, що найефективніша стратегія для привернення уваги - стратегія «супергероя», а щоб розв'язати завдання створення сім'ї, або ж встановлення близьких стосунків, використовується стратегія саморозкриття, що «справляється».

Якщо розглядати гендерні відмінності при виборі стратегій, то складається така ситуація: жінки віддають перевагу «драматичній» і «замісній» стратегії, а чоловіки - стратегії «супергероя» і «атрибутивну».

Таким чином, підтвердження власної значущості характерне для чоловіків. Жінки ж користуються такими прийомами як: пошук емоційної підтримки, взаєморозуміння, встановлення близьких стосунків. Перевагою цієї моделі, на наш погляд, є детальна класифікація стратегій шлюбного вибору, проте до обмеженості моделі можна віднести те, що дослідник використовує лише психологічні характеристики вибору шлюбного партнера, а ми у своєму дослідженні плануємо розглядати соціальні.

Дослідниця Бервершко М. [3] пропонує свою класифікацію стратегій шлюбного вибору, які вона поділяє на кілька моделей:

1. Модель фільтрів. Вибір шлюбного партнера подається як поступовий багатоступеневий процес, під час якого відбувається певний процес «фільтрації». Так, перша стадія характеризується «відбором», підставою якому слугує принцип гомогенності; на другому етапі партнерів відбирають виходячи зі збігів цінностей і переконань. Нарешті, на останній стадії, для успішного укладення союзу необхідний збіг базових потреб.

2. Модель максимізації вигоди. Вибір партнера заснований на збігу найбільшої кількості так званих «бажаних якостей».

3. Модель компліментарності. Тут, навпаки, підставою для вибору шлюбного партнера є ті якості, яких немає у першого. Також цю модель можна характеризувати як модель «додатковості».

4. Модель близькості. Важливим критерієм вибору є територіальна близькість (близькість проживання, місця роботи/навчання тощо).

5. Модель - соціобіологічна. Вона ґрунтується на таких передумовах:

- Люди обирають партнера, ґрунтуючись на природних стратегіях, що сформувалися в процесі еволюції. Ці стратегії існують тому, що з їхньою допомогою вирішуються певні проблеми в еволюційній історії людини.
- У різних ситуаціях використовуються різні шлюбні стратегії. При виборі партнера для короткострокових, або більш тривалих відносин, люди поведуться по-різному.

- Чоловіки і жінки при виборі шлюбного партнера завжди ставили перед собою різні завдання, ще під час еволюційного розвитку, тому сформовані стратегії теж відрізняються. [3]

Ця класифікація спрямована на визначення тих характеристик, які необхідні під час пошуку шлюбного партнера. Однак, на наш погляд, більш повною і показовою є типологія стратегій дошлюбних практик. Саме на неї ми будемо спиратися у своєму дослідженні, оскільки в цій типології враховуються як психологічні, так і соціальні характеристики, що впливають на шлюбний вибір.

Автори дають визначення стратегії дошлюбних практик, під якою розуміють напрямок діяльності, з метою вступу до шлюбу, зумовлений свободою вибору партнера партнера, а також метою вступу до шлюбного союзу. [29]

Спираючись на концепцію соціальної дії описану Дж. Гомансом і представлену в теорії соціального обміну, дослідники розробили типологію стратегій дошлюбних практик.

Усі шлюбні стратегії поділено на примусові та непримусові. Непримусові стратегії, за підставою вибору партнера, очікуваною вигодою від передбачуваного шлюбного союзу розділені на два підтипи:

1. Емоційна стратегія, зумовлена переважанням емоційно-чуттєвих компонентів у стосунках із партнером, почуттям закоханості або любові до нього. Мета - емоційна близькість із партнером, задоволення потреби в любові та емоційному комфорті. Вибір заснований на істинності почуттів до суб'єкта вибору.

2. Раціональна - стратегія, що характеризується цілеспрямованим раціональним вибором партнера з метою максимізації «ефективності шлюбу». Така стратегія ґрунтується на теорії соціального обміну, вибір не обмежений суворо раціональною поведінкою, яка орієнтована лише на матеріальну вигоду.

Таким чином, основною метою є пошук особистих переваг і позитивних емоцій. Крім того, існує необхідність у реалізації гуманітарних ідеалів⁵¹ і духовних цінностей. Раціональна стратегія пошуку партнера, своєю чергою, поділяється на такі види.

Стратегія «шлюб як засіб» - досягнення суб'єктом вибору за допомогою вступу в шлюб особистих цілей, які опосередковано відносяться до передбачуваного шлюбу.

Стратегія «шлюб як мета» - вступ до шлюбу представляється як самоціль. Таким чином, характеристики майбутнього шлюбного партнера безпосередньо залежать від підстави шлюбного вибору і визначають рішення про вступ у шлюбний союз.

Така типологія стратегій шлюбного вибору дає змогу з'ясувати мету вступу до шлюбу, а також засоби, спрямовані на досягнення цієї мети. Говорячи про стратегії шлюбного вибору, необхідно зробити акцент на передумовах їх формування.

Гуманітарний ідеал - проголошувана цінність і «образ бажаного результату» Однією з основних передумов є уявлення про ідеальну моделі сімейно-шлюбних стосунків, тому що від неї багато в чому може залежати вибір тієї чи іншої стратегії.

На думку дослідника Крайлюка А., «ідеальна» модель шлюбно-сімейних відносин може бути сформована під впливом феномена «соціальних уявлень». [19; 20; 21; 22] Цей феномен відображає імпліцитні знання, які є властивими повсякденній свідомості. Саме такі знання, на думку автора, можуть виявитися найбільш значущими при формуванні образу сім'ї, на який орієнтована людина.

Також, саме соціальні уявлення зберігають культурно-історичні моделі та певні традиційні зразки сімейно-шлюбних відносин, але водночас і відображають зміни, характерні для сучасного суспільства. Однак, на наш погляд, образ ідеальної моделі сімейно-шлюбних відносин формується під

впливом трансформацій, що відбуваються в суспільстві останнім часом, а також під впливом установок на шлюб і сім'ю.

1.3. Розвиток уявлень про шлюб та сім'ю в сучасної юнацької молоді

Наразі суспільство переживає серйозні зміни в економічній, політичній, культурній та ідеологічній сферах, які мають значний вплив на формування духовних та моральних аспектів людей. Якщо розглядати кожен з цих аспектів окремо, то економічні зміни призвели до того, що молоді люди вступають у шлюб у більш пізньому віці і менше одружуються, оскільки не можуть фінансово забезпечити себе і свою сім'ю.

Ідеологічні зміни поступово знецінили інститут сім'ї та шлюбу, а зміни в культурній сфері призвели до поступового занепаду моральних, етичних, духовних та сімейних цінностей, що негативно вплинуло на формування сім'ї. У такій ситуації підлітки є вразливими і непідготовленими до змін [28, с. 143].

У підлітковому віці люди відкривають свій внутрішній світ у всій його повноті та унікальності. Тому вони можуть знайти партнера для тривалих стосунків на основі схожих або спільних морально-етичних принципів, спільних інтересів і захоплень, а також розуміння та оцінки характеру свого потенційного партнера.

На вибір шлюбного партнера та формування нового соціального осередку впливає погляд на шлюб, який формується на прикладі батьківської сімейної системи та під впливом суспільства. Погляд сучасної молоді на шлюб та сім'ю призводить до нехтування цими поняттями. У зв'язку з цим у суспільстві виникла соціально-демографічна проблема, вирішення якої зараз стоїть на порядку денному.

Для того, щоб змінити цю ситуацію, необхідно сформувати у молоді реалістичне уявлення про шлюб. Уявлення про шлюб - це сукупність образів, що виникають на основі спогадів і продуктивної уяви, таких як сцени і події

сімейного життя, взаємини між чоловіком і жінкою з народженням дитини, відповідальність за фізичне і моральне здоров'я членів сім'ї, моральні і правові норми, що регулюють сімейні відносини тощо [6, с. 17].

До основ уявлень про шлюб належать

- 1) Функціонально-рольові відносини між чоловіком і жінкою;
- 2) емоційно-оціночні зв'язки. Сюди відносяться думки та почуття подружжя щодо певних якостей, рис характеру та поведінки один одного.
- 3) Психологічна зрілість [11, с.5].

Психологічна зрілість передбачає відсутність надмірного егоїзму та агресії і, навпаки, здатність визнавати власні помилки у подружніх стосунках та прагнення до постійного самовдосконалення [26, с.64]. Шлюб можна розглядати через конкретні цілі, пов'язані з конкретною людиною. Як юнаки, так і дівчата підкреслюють важливість спільного дозвілля для майбутнього партнера, своє ставлення до батьківства та гармонійні очікування від шлюбу.

Окрім вищезазначеного, на формування ставлення до шлюбу також впливають традиції, сімейні сценарії, стосунки та правила виховання дітей у сім'ї батьків. Домогосподарство, в якому живуть батьки, є важливим фактором у формуванні поглядів на шлюб. Молоді люди можуть оцінювати модель шлюбу своїх батьків позитивно або негативно. У позитивних оцінках молоді люди намагаються наслідувати батьківський дім, тоді як у негативних оцінках вони намагаються уникати подібного способу життя, а іноді й підсилюють батьківську модель [23, с. 192].

Для одних батьків батьківство є сферою, що конкурує із задоволенням від кар'єри, для інших - доповнює її, для третіх - природним і соціальним обов'язком, для четвертих - важливою необхідністю і потребою для реалізації маскулінності. Якщо батьківство прийнято вважати особистим простором чоловіка, платформою для самоствердження та інвестицій у розвиток дитини/дітей, то через батьківство чоловіки виконують функцію самоактуалізації [36, с.11].

Успішному батьківству сприяє розвиток батьківського потенціалу та інтерналізація батьківської ролі (усвідомлення, прийняття батьківської відповідальності як внутрішнього регулятора та інтеграція в образ «Я»). Батьківсько-дитячі стосунки визначаються батьківським усвідомленням і прийняттям, емоціями, знаннями і процесами самоконтролю.

Соціальні практики батьківства можна типізувати за різними критеріями, традиційно класифікуючи їх за типом сім'ї та типом батьківства. У першому випадку застосовуються такі критерії:

Тип сімейної структури: повна/неповна, перший шлюб/повторний шлюб, нуклеарна сім'я, розширена сім'я, соціальні практики батьківства в домогосподарствах з однією дитиною/двома дітьми/багатодітних.

Повні сім'ї у першому шлюбі. Соціальні практики батьківства в повних сім'ях (перший шлюб) інтерпретуються з точки зору функцій/батьківських обов'язків подружжя: «голова сім'ї», «годувальник», «наставник», «вихователь», «батько», «товариш по іграх», «дисциплінарний працівник», «хороший/поганий поліцейський», «мотиватор», «друг», «відсутній (працюючий) батько», «пара», «щастя», «стосунки з дітьми» (емоційна прив'язаність), «вік дітей», «рівень матеріальної забезпеченості», «професійна зайнятість».

Фактичний шлюб. Виховання дітей у співжитті зазвичай не конкретизується і вважається подібним до виховання дітей у сім'ях з повною батьківською структурою. Такі союзи можуть бути першим (часто довготривалим або неодруженим) сімейним досвідом для обох або одного з батьків, або повторним шлюбом після одруження. Якість виконання батьківських ролей у фактичних шлюбах, ймовірно, залежатиме від того, наскільки серйозно партнери сприймають ці стосунки. З одного боку, становище всіх членів сім'ї може бути делікатним, оскільки такі шлюбні родичі офіційно не визнаються. З іншого боку, формально виконання батьком батьківських і сімейних функцій у таких шлюбах має ті ж характеристики, що і в традиційних повних сім'ях [39, с.12].

Існуючий досвід вивчення проблеми батьківства у фактичних шлюбах поки що зосереджувався переважно на жінках як суб'єктах репродукції та соціалізації дітей, тому перевірити цю гіпотезу статистично та емпірично поки що не вдається. Тема батьківства та співжиття поширюється на стосунки між батьками та дітьми у відносинах співжиття.

□ Повторно одружені сім'ї. У вузькому розумінні повторні сім'ї - це не те саме, що вітчим чи мачуха. Вітчимські сім'ї передбачають, по-перше, наявність дітей і, по-друге, соціальну спорідненість одного з батьків з дітьми свого партнера або обох батьків з дітьми один одного (зведеними братами і сестрами). У повторних шлюбах спостерігаються різні практики соціального батьківства, залежно від якості стосунків між вітчимом і дитиною, ступеня взаємної зацікавленості, присутності біологічного батька в житті дитини та посередництва матері [46, с. 356].

Для того, щоб розвивати позитивні практики, необхідно враховувати кілька важливих аспектів:

- Взаємне прийняття між вітчимом та дитиною/дітьми. У цьому контексті важливими є обставини, в яких вони зустрічаються, та їхні враження один від одного. Коли дитина визнає вітчима батьком і називає його татом, близькість між ними міцно встановлюється. Вік дитини також впливає на сприйняття «чужого».

- Підтримуючу/мотиваційну поведінку матері та довіру до нового партнера в системі взаємодії вітчима з дитиною. В іншому випадку чоловіка відсторонюють від патронату. Хоча деякі вітчими зазначають, що наявність дітей робить шлюб більш повноцінним і різноманітним, інші сприймають це як всебічну перевірку міцності стосунків. Зрештою, якщо шлюб не складеться, діти можуть розглядатися як одна з причин (або головна причина) цього.

- Попередній шлюб вітчима або негативний досвід батьківства. Наприклад, чоловіки, які не мають можливості бачитися з дітьми після розлучення, можуть сприймати прийомних дітей як «заміну» власним дітям і другий шанс стати батьками.

- Офіційне усиновлення вітчимом дитини/дітей свого партнера визначається як більша участь у їхньому вихованні, як об'єктивна, так і суб'єктивна. Присутність біологічного батька в житті дитини може бути визначена для кожної повторно одруженої сім'ї або особливої сімейної ситуації [49, с. 14].

З одного боку, тимчасова (нерегулярна) присутність біологічного батька в житті дитини може засуджуватися як така, що негативно впливає на психіку та поведінку дитини, і такий контакт батьків з дитиною вважається небажаним, особливо для розвитку новоствореної сім'ї. З іншого боку, між батьками та вітчимами можуть розвиватися різні форми співпраці.

Молоді люди схильні формувати свої уявлення про майбутній шлюб з урахуванням того, чого не вистачає їхнім батькам у їхній родині. Існують різні погляди на особливості уявлень про шлюб у підлітковому віці. Вчені відзначають тенденцію до вигаданих образів у міжособистісному сприйнятті юнаків та дівчат.

Сучасна молодь має нереалістичні уявлення про майбутнє. Для дівчат образи майбутніх чоловіків перенасичені позитивними якостями реальних юнаків з їхнього соціального оточення. Аналогічна тенденція спостерігається і в юнаків, де образ майбутньої дружини перевершує не тільки реальних дівчат, а й юнаків за рівнем інтелекту, чесності, веселощів і працьовитості [17, с.136].

Молоді люди, які оцінюють ступінь розвитку таких якостей, як чесність, краса і життєрадісність як високий, шукають ці якості у своїх майбутніх шлюбних партнерах, але в більш вираженому вигляді. Ідеальними якостями найчастіше вважаються чесність, комунікабельність, прямолінійність та розум. Дівчата особливо цінують силу та рішучість, тоді як хлопці наголошують на скромності свого шлюбного партнера.

При виборі шлюбного партнера молодь орієнтується насамперед на особистісні якості. Це доброта, цілеспрямованість, життєрадісність, чесність,

оптимізм, відповідальність, самостійність, освіченість, співчуття, щедрість, чесність, чуйність, стресостійкість, наївність і довірливість.

Далі за важливістю йдуть «таланти і навички» (наприклад, «партнер вміє готувати», «спритний», «компетентний») і «соціальний статус» (наприклад, освіта, сім'я, професія і становище шлюбного партнера в суспільстві). Найпопулярнішою є «зовнішність», яка включає такі характеристики, як вродливий, гарний, симпатичний, привабливий, мати певний колір волосся та очей, добре одягатися [32, с. 175].

Погляди молодих людей на шлюб характеризуються деякими негативними якостями. Під час опитування молоді люди загалом надавали пріоритет наступним якостям: «повага», «довіра» та «взаєморозуміння».

У свідомості юнаків та дівчат спостерігається явна розбалансованість любові у шлюбі на тлі попереднього відчуття всемогутності. Іншими словами, юнаки та дівчата сприймають сім'ю як перешкоду для своїх почуттів і лише згодом, шляхом болісних спроб і помилок, починають усвідомлювати моральну та психологічну цінність шлюбу.

Це поширена помилка, якої варто остерігатися молодим людям. Тобто, плануючи створити сім'ю, вони покладаються виключно на емоційні сили, не беручи до уваги обов'язки своєї подружньої ролі, свою відповідальність перед майбутнім шлюбним партнером, а також те, що від їхньої поведінки, вміння спілкуватися і вирішувати конфлікти значною мірою залежить майбутнє благополуччя сім'ї [35, с. 41].

Справжньої поваги до інституту сім'ї у молодих людей не формується на прикладі невдалих шлюбів родичів, друзів та знайомих. Більшість молодих людей не знають, що таке справжній цивільний шлюб. Причинами такого ставлення сучасної молоді до інституту шлюбу можуть бути зміна домінуючих цінностей у суспільстві, фінансова та політична нестабільність, а також поширення західного способу життя, в якому на першому місці стоїть задоволення власних бажань і потреб.

Для молодих людей характерна невідповідність між реальними якостями партнера та бажаними якостями партнера. Дослідження соціологів показали, що риси особистості, які вважаються важливими для ідеального партнера, не є важливими в реальному спілкуванні молодих людей. Моделі подружніх стосунків, батьківських ролей та сімейних сценаріїв сучасне покоління черпає з батьківської сімейної системи, сімей родичів та друзів, життя літературних та кіногероїв, життя відомих популярних особистостей та засобів масової інформації.

Висновки до розділу 1.

Аналіз теорій і концепцій показав, що теорії, що належать до соціально-психологічного підходу, ґрунтуються на задоволенні емоційних потреб людей, схожості їхніх інтересів та цінностей, а також привертають увагу до теорій, що базуються на принципі «відсіювання» потенційних шлюбних партнерів за певними соціально-психологічними характеристиками. Автори економічних теорій згадують про принцип «корисності» у пошуку шлюбного партнера. Крім того, шлюб має бути взаємовигідною угодою між подружжям. Нарешті, соціологічні підходи здебільшого ґрунтуються на принципі одностатевого шлюбу та системі соціальних чинників, що впливають на вибір шлюбу.

Вивчення сучасного стану шлюбно-сімейних цінностей серед молоді, висвітлюється вплив економічних, ідеологічних та культурних змін на їхні погляди. Автори наголошують на важливості формування реалістичних поглядів на шлюб у молодих людей, оскільки саме в цьому віці вони відкривають свій внутрішній світ та унікальність.

Авторами підкреслюється роль батьківської сімейної системи та суспільного впливу на формування поглядів на шлюб. Крім того, обговорюється поняття психологічної зрілості у шлюбі, важливість спільного дозвілля, а також вплив традицій, сімейних сценаріїв і стилів виховання на ставлення юнаків та дівчат до шлюбу. Автори також зазначають, що молоді люди схильні формувати свої уявлення про майбутній шлюб на основі того, чого не вистачає їхнім батькам у їхній сім'ї, і мають нереалістичні уявлення

про майбутнє, орієнтуючись на особисті якості та соціальний статус при виборі шлюбного партнера.

РОЗДІЛ 2.

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВЛЕНЬ ПРО ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА В ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ

2.1. Загальні питання організації та проведення дослідження

Здійснивши теоретичний аналіз наукових підходів вибору подружнього партнера та поняття батьківських настанов в контексті впливу на вибір подружнього партнера, ми дійшли висновку, що багато з них наголошують на впливі дитячого досвіду взаємовідносин з батьками та стосунків батьків між собою на подальший перебіг дорослого життя, особливо на вибір шлюбного партнера та на процес встановлення стосунків із ним.

Мета емпіричного дослідження полягала у вивченні особливостей формування образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, віком 17-19 років, загальною кількістю 30 осіб.

Експериментальною базою дослідження виступив Психологічний центр Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Дослідження здійснювалося в рамках роботи психологічного гуртка «ORDO AMORIS».

Дослідження проводилося протягом 2023-2024 навчального року та містило декілька етапів роботи:

Перший етап включав визначення напрямку дослідження, мети, завдань, методів дослідження, теоретичне обґрунтування проблеми дослідження. Здійснено теоретичний аналіз наукової і методичної літератури з проблеми дослідження.

Другий етап включав емпіричне дослідження, яке було націлене на вирішення певних завдань.

1. На основі ґрунтовного аналізу теоретичних положень та досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, було відібрано та підготовлено

дослідницький інструментарій (розроблення анкети, підбір методик та бланків для відповідей; визначена програма за якою відбуватиметься обробка отриманих даних).

2. Етап збору фактичних даних. Проведено основне дослідження на обраній вибірці (30 осіб) за попередньо обраними методами та методиками. На цьому етапі систематизовано результати дослідження після збору фактичного матеріалу за допомогою необхідних методів. Ці дані стають основою для подальшого змістовного аналізу та формулюванню наукових висновків, практичних рекомендацій.

3. Етап аналізу та інтерпретації отриманих результатів дослідження. Результати були оформлені у вигляді графіків та таблиць. Відповідно до отриманих результатів дослідження було сформовано рекомендації, які відповідають темі дослідження.

4. Етап формулювання висновків. Написання висновків проведеного дослідження щодо соціально-психологічних чинників формування образу шлюбного партнера в юнацькому віці.

З метою отримання дослідницьких даних, було використано такі методи: інтерв'ю, бесіди, спостереження, тестові методики «Рольові очікування та домагання», що дозволяє визначити цінності для молодих людей; тест-опитувальник «Статеві-рольові портрети» розроблений Е.Г. Ейдемільером. Коротко охарактеризуємо цей діагностичний інструментарій.

Методика «Рольові очікування та домагання»

За допомогою методики РОД визначають уявлення про значущість у сімейному житті сексуальних стосунків, особистісної згуртованості чоловіка і дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, - сфери, моральної й емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнерів (ці показники, що відбивають основні функції сім'ї, утворюють шкалу сімейних цінностей - ШСЦ); про бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною при виконанні сімейних функцій (ці показники утворюють шкалу рольових очікувань і домагань - ШРОД).

Тест складається і 36 тверджень. Юнакам та дівчатам пропонуються уважно прочитати твердження опитувальника. За кожним із запропонованих тверджень юнаки та дівчата повинні сформулювати свою індивідуальну думку і дати відповідь на питання, використовуючи такі варіанти: «Повністю згоден», «Загалом, це правильно», «Це не зовсім так», «Це не вірно».

Тест-опитувальник «Статеворольові портрети» розроблений Е.Г. Ейдемільнером призначений для експрес-діагностики ступеня задоволеності – незадоволеності відносинами в парі (юнаки – дівчата), а також ступеня узгодження – неузгодженості задоволеності відносинами у тій чи іншій соціальній групі.

Тест-опитувальник «Статеворольові портрети» розроблений Е.Г. Ейдемільнером є одномірною шкалою, яка складається з 24 тверджень, які можна віднести до різних областей: сприйняття себе і партнера, думки, оцінки, установки і т.д. Кожному твердженню відповідають три варіанти відповіді:

- а – правильно;
- б – важко сказати;
- с – неправильно.

Інструкція до тесту була наступною: Уважно прочитайте кожне твердження та оберіть один із трьох варіантів відповідей. Необхідно уникати проміжних відповідей типу «важко сказати», «складно обрати» тощо.

Для інтерпретації результатів, отриманих внаслідок застосування діагностичних методик, нами використовувалися 7 шкал:

1. Інтимно-сексуальна.
2. Особистісна ідентичність.
3. Господарсько-побутова.
4. Батьківсько-виховна.
5. Соціальна активність.
6. Емоційно-психотерапевтична.
7. Зовнішня привабливість.

Крім тестових методик використовували опитування, анкетування за розробленою авторською анкетою, яка представлена у додатку.

Таким чином, ми визначилися з процедурою дослідження: відібрали діагностичні методики, які будуть використані для вивчення особливостей шлюбно-сімейних установок у дівчат і юнаків. Обґрунтували вибір даної структури, якої ми дотримуватимемося в емпіричному дослідженні.

2.2. Аналіз результатів фактичних даних з вивчення уявлень про шлюбного партнера у студентської молоді

Проаналізуємо результати, отримані в процесі проведення емпіричного дослідження.

У таблиці представлені результати дослідження шлюбно-сімейних цінностей за методикою «Рольові очікування та домагання».

Таблиця 2.1

Результати дослідження цінностей спільного життя досліджуваних пар

Дівчата							Юнаки						
Інтимно-сексуальна	Особистісна ідентичність	господарсько-побутова	Батьківсько-виховна	Соціальна активність	Емоційно-психотерапевтична	Зовнішня привабливість	Інтимно-сексуальна	Особистісна ідентичність	господарсько-побутова	Батьківсько-виховна	Соціальна активність	Емоційно-психотерапевтична	Зовнішня привабливість
5,0	6,9	6,2	6,8	7,1	1,5	7,3	5,6	6,9	6,3	6,0	6,9	7,4	6,7
7	4	6	5	3	1	2	7	2	5	6	3	1	4

Отримані показники виразності цінностей проранжовані. Порівняння рангових послідовностей показує, що перше місце за значимістю у списку цінностей, як молодих дівчат, так і юнаків належить емоційно-психотерапевтичні цінності спільного життя. Далі результати дещо різняться.

Якщо друге місце у юнаків займає цінність особистісної ідентифікації, то для дівчат ця цінність, пов'язана із зовнішньою привабливістю.

І в юнаків і дівчат на останніх місцях (5-те та 6-те) виявилися сімейні цінності, які традиційно вважалися пов'язаними з основними функціями сім'ї як соціального інституту: батьківсько-виховна та господарсько-побутова. Цей факт дає підстави зробити висновок, що молоді люди ще не готові вступити в подружні стосунки. Юнацька тріада цінностей, що посіли перші три місця в ранговій послідовності: емоційно-психотерапевтична, особистісна ідентичність, соціальна активність. Тріада цінностей у дівчат, які посіли перші три місця в ранговій послідовності: емоційно-психотерапевтична, зовнішня привабливість, соціальна активність.

Хоча рангові послідовності сімейних цінностей у пар різняться, відмінності тут великі. Про це свідчить різниця між середніми значеннями цінностей (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Варіювання рангових значень

Сімейні цінності	1	2	3	4	5	6	7
Дівчата	5,0	6,9	6,2	6,8	7,1	7,5	7,3
Юнаки	5,6	6,9	6,3	6,0	6,9	7,4	6,7
Перевищення рівня цінності у дівчат над рівнем юнаків	-0,6	0,0	-0,1	0,8	0,3	0,1	0,5

Відмінності не перевищують 0,8 бали (настільки батьківсько-виховна цінність сімейного життя у дівчат перевищує аналогічну цінність у юнаків). Те, як респонденти будують спільні відносини з партнерами, багато в чому залежить від узгодженості поглядів, позицій, цінностей. Якщо у партнерстві цінності між взаємодіючими акторами збігаються, очікується більша гармонія у розподілі рольових зобов'язань. Таких даних у респондентів ми бачимо.

У таблиці 2.3 представлені коефіцієнти кореляції, що демонструють міру узгодженості цінностей у юнаків та дівчат, які перебувають у періоді юності.

Таблиця 2.3

**Коефіцієнти кореляції, що демонструють міру узгодженості
цінностей у парах юнаків та дівчат**

Сімейні цінності	1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнти кореляції	0,2	0,23	0	0,1	0,04	0,12	0,31

Спираючись на таблицю 2.3, можна зробити висновок, що єдиний із семи коефіцієнтів, що досягає рівня помірної прямої кореляції (0,31), показує наявність залежності між цінностями зовнішньої привабливості, властиві парам юнаків і дівчат.

Звернемося до аналізу використаного нами у процедурі діагностики тесту-опитувальника «Статеврольові портрети» розроблений Е.Г. Ейдемільером. Розглянемо кореляцію між цінностями та задоволеністю відносинами з протилежною статтю. У таблицях 2.4-2.5 наведено результати, що дозволяють співвіднести виразність цінностей юнаків та дівчат.

Так, дівчат характеризує лише одна помірна пряма кореляція, що виражає залежність між цінністю особистісної ідентичності, що переживається ними, з протилежною статтю і задоволеністю відносинами (0,32).

Таблиця 2.4

**Результати, що дозволяють співвіднести виразність цінностей
дівчат**

Цінності	1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнти кореляції	0,27	0,32	- 0,1	0,01	0,01	- 0,2	- 0,1

Таблиця 2.5

**Результати, що дозволяють співвіднести виразність цінностей
юнаків**

Цінності	1	2	3	4	5	6	7
Коефіцієнти кореляції	0,27	0,32	- 0,1	0,01	0,01	- 0,2	- 0,1

Близький до подібного значення взаємозв'язок між цінністю інтимно-сексуальних відносин та задоволеністю відносинами (0,27). Інші коефіцієнти кореляції малозначні. Можна припускати, що респонденти ще не прийшли до структурування відносин і до організації їх спільного буття в такому вигляді, коли задовольнялися б потреби дівчат, пов'язані з іншими цінностями, які не виявили значних кореляційних залежностей. Ситуація з юнаками виглядає інакше. Про це свідчать коефіцієнти кореляції між цінностями та задоволеністю відносинами з протилежною статтю (дівчатами) у юнаків.

У представлених результатах три помірні прямі кореляції, що виражають залежність між задоволеністю відносинами юнаків і наступними цінностями, що переживаються ними: цінність особистісної ідентичності з дівчиною (0,34) і емоційно-психотерапевтична (0,36). Зближує юнаків та дівчат у спілкуванні з протилежною статтю те, що їх задоволеність відносинами, зумовлена цінністю взаємної ідентифікації. Середні показники рівня самооцінки як «образу Я» та «Образу партнера» у юнаків та дівчат представлені у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6.

**Середні показники рівня самооцінки «образу Я» та «Образу
партнера» у юнаків та дівчат**

Стать	Хороший характер	Розумний	Здібний	Вродливий	Впевнений у собі	Авторитетний серед однолітків	Середній показник
1	2	3	4	5	6	7	8
Образ Я							
Дівчата	46	72	68	61	72	64	63,8
Юнаки	54	64	66	71	84	76	73,5
Образ партнера							
Дівчата	54	64	66	71	84	76	73,5
Юнаки	46	72	68	61	72	64	63,8

Аналізуючи показники результатів дослідження, були виявлені відмінності у самооцінці юнаків та дівчат. Результати отриманих даних вказують на те, що показник самооцінки (Образ Я) у юнаків вищий, ніж у дівчат. Ці відмінності можна простежити за параметрами самооцінки. На відміну від дівчат, юнаки вважають, що вони красивіші, впевнені у собі, авторитетні серед однолітків. Виходячи з самооцінки (Образ Я) дівчат можна зробити висновок, що вони мають не такий гарний характер, менш впевнені в собі.

Аналізуючи показники результатів дослідження, було виявлено відмінності в оцінці один одного у юнаків та дівчат. Результати отриманих даних, вказують на те, що показник оцінки один одного (Образ іншого) у юнаків нижче, ніж у дівчат. Дані відмінності можна простежити на параметрах оцінки особи протилежної статі (для юнаків – дівчата, для дівчат – юнака). На відміну від дівчат, юнаки вважають, що дівчата менш красиві, менш впевнені у собі, менш авторитетні серед однолітків. Виходячи з оцінки (Образ партнера)

дівчат можна зробити висновок, що вони думають, що юнаки мають гарний характер, що партнери більш впевнені в собі.

Але якщо для дівчини на аналізованому етапі відносин зв'язок задоволеності стосунками з цими цінностями і вичерпується (їй належить побудувати сімейні відносини, у яких значущі для неї інші цінності матимуть можливість бути реалізованими), то для юнака саме рішення про вступ у майбутній шлюб і одруження асоціюються з реалізованістю емоційно-психотерапевтичної та батьківсько-виховної цінностей.

Здійснений аналіз демонструє різницю «ціннісних траєкторій» відносин дівчат і юнаків, показує відмінності в еволюції цінностей самих відносин дівчат і юнаків, які їх переживають, що обумовлюють їх задоволеність відносинами з протилежною статтю.

Зіставлення рівня задоволеності відносинами залежно від статі виявляє наступне.

1. Задоволеність відносинами з протилежною статтю у юнаків вища, ніж у дівчат.
2. Задоволеність відносинами у дівчат поступається юнацькому задоволенню.

Узагальнимо результати проведеного емпіричного дослідження. Як і передбачалося, у респондентів з вищим рівнем задоволеності відносинами з протилежною статтю відзначаються і вищі показники виразності цінностей спільних відносин. Це підтвердили результати юнаків.

Чотири із семи показників цінностей відносин у підгрупі з низьким рівнем задоволеності відносинами дівчат виявилися вищими, ніж у підгрупі з високим рівнем задоволеності. Це – господарсько-побутова цінність, цінність соціальної активності, емоційно-психотерапевтичної підтримки, зовнішньої привабливості.

Дівчата з більш вираженими інтимно-сексуальною цінністю, цінністю особистісної ідентичності з партнером та батьківсько-виховною цінністю

знаходять підтримку цього прообразу своєї ідентичності у спільних відносинах і тому їх характеризує високий рівень задоволеності стосунками.

Таким чином, можна сформулювати такі висновки:

1. Маючи думку респондентів, за результатами діагностуючих методик можна стверджувати, що сім'я залишається для сучасної молоді значною цінністю буття. Сім'я для досліджуваних пар, незважаючи на те, що ніхто з них не перебуває у шлюбі і ніколи не перебував) означає, перш за все, «основну цінність життя», на що вказали було 30% респондентів; «взаємна прихильність» – 20% респондентів; «опора у скрутний час» – 20% респондентів, що передбачає посилення функції емоційної підтримки сім'ї, як соціального інституту та її затребуваності для молодого покоління, що ще знаходиться у процесі адаптації та інтеграції до системи суспільних відносин, а також актуалізації її у принципі всім членів сім'ї у зв'язку з ситуацією «підвищених ризиків» у суспільстві.

2. У певної частки респондентів шлюбно-сімейні відносини асоціюються з «економічною угодою», на що було вказано 10% респондентами і «клубком повсякденних протиріч» – 10% респондентів. При цьому сім'я у поданні респондентів, мінімально пов'язується з можливістю для самореалізації – 10%, і це говорить про те, що її висока значимість, яка фіксується у відповідях на прямі питання, має скоріше декларований, ніж реальний практичний характер.

Крім того, нами були поставлені запитання задля формування думки про особливості, які впливають на вибір партнера. Так, нами була висунута гіпотеза про те, що уявлення респондента про майбутнього партнера безпосередньо залежать від рівня освіти та духовних якостей обранця. Відповідно до проведених нами опитування та інтерв'ю більшість опитаних має незакінчену вищу освіту і досі є студентами (81,2%). З метою виявлення істинності чи хибності гіпотези нами були задані такі питання: «Чи буде для Вас вирішальною при виборі чоловіка/дружини наявність у нього/її вищої освіти?» і «Якими взагалі якостями, на Ваш погляд, повинен мати Ваш

майбутній чоловік?». Як показала статистика нашого анкетного опитування, значимість наявності вищої освіти у другої половинки не така висока. Тільки 31,3% з усіх опитаних відзначили, що вища освіта має значення, тоді як 42,9% відзначили відповідь «ні», решті важко відповісти. З результатів інтерв'ю ми зрозуміли нестійкість у відповідях.

Багато з тих, хто вже має вищу освіту або отримує її зараз, вважає що без диплому в наш час буде важко отримати хорошу роботу і взагалі мати перспективне майбутнє. Інші дотримуються тієї думки, що наявність диплому в XXI столітті ще не говорить про наявність «високих інтелектуальних здібностей» у обранця. Тут важливо відзначити, що респонденти все ж таки відзначають важливість таких якостей, незважаючи на освіту, як: «гострота розуму», «кмітливість» та «прагнення до самовдосконалення», тобто зрозуміло, що наявність розумових здібностей в обранця все ж таки важливе для респондентів.

Тепер поговоримо про духовні якості обранця. Цілеспрямованість, надійність, терпіння, почуття гумору, доброта, чесність, вірність – ось ті духовні якості, які згадувалися у відповідях найчастіше. Проте «вірність» (23,4%) та «доброта» (37%) займають лідируючі позиції.

При відповіді на відкрите запитання «Яким представляється для Вас ідеальний партнер для одруження?», пов'язаним з нашою наступною гіпотезою про соціальне поле (гендер) респондента і про те, як він впливає на уявлення про обранця, дівчата та юнаки відповідали у вільній формі. Нам стало зрозуміло, що дівчат цікавить освічений, сильний, вольовий, цілеспрямований, активний і розуміючий юнак. Юнаки ж казали, що їм потрібна дівчина, яка має такі якості, як: жіночність, краса, чуйність, освіченість, працьовитість, доброта і т.п.

Із твердженням «Дружина має бути берегинею, хранителькою вогнища та доброю матір'ю для своїх дітей, а чоловік зобов'язаний піклуватися про фінансовий добробут своєї сім'ї та її захист» повністю погодилося 53,1%, частково погодилося 28,3%, що говорить про те, що традиційне уявлення про

ролі чоловіка та жінки в сім'ї збереглися. Однак і тут не обійшлося без застережень: «Це стандартна модель, але вона працює! Це ідеальна ситуація. Але насправді жінці доводиться дуже багато працювати, іноді більше, ніж чоловікові і самій себе забезпечувати»; «Зараз важливо, щоб жінка працювала, може трохи менше, адже грошей може просто не вистачати із сучасними запитами».

З усього цього ми виявили ще одну тенденцію (поряд з відсутністю наявності диплома у другій половинки) – надмірність вимог до майбутнього чоловіка: це стосується переважно дівчат. Більшість опитаних виявили чи не цілий список вимог до майбутнього шлюбного партнера. До нього увійшли і розум, краса, порядність і цілеспрямованість, воля і неодмінна любов до дітей (понад половина опитаних дівчат (52,7%) та багато іншого. Всі ці дані вказують на те, що уявлення про майбутнього партнера для одруження розмиті і невизначені, особливо у дівчат. Вони хочуть «всього і відразу», хоча чудово усвідомлюють, що знайти такого партнера практично неможливо, адже ідеальних людей не існує.

Словом, можна зробити висновок про те, що багато респондентів наголосили на важливості наявності вищої освіти у майбутнього обранця і всі стверджували про важливість глибоких духовних якостей, без яких складно побудувати сім'ю. Рівень освіти і духовні якості завжди були пріоритетними як до жіночої, так і до чоловічої статі. Крім усього іншого, існує статистика, що чим вищий рівень освіти, тим більше люди одружуються по любові, все це пояснюється тим, що у більш освіченої людини немає потреби впевненості у своєму майбутньому, в отриманні матеріальної підтримки тощо.

В результаті дослідження ми з'ясували, що молоді люди очікують один від одного прояву якостей, властивих, в основному, протилежній статі. Так, жінки при оцінці значущих для сімейного життя якостей чоловіка на перші місця ставлять силу/витривалість, самовладання, самокритичність, незалежність, повагу до батьків, працьовитість. Чоловіки в оцінці значних якостей дружини відзначають чесність, скромність, красу/привабливість.

Тепер перейдемо до інших даних, які підтверджують те, що уявлення про майбутнього партнера залежать від сім'ї та соціального оточення респондента. Нами було створено спеціальний блок питань з метою виявити – наскільки впливає сім'я та її склад на уявлення молодого покоління про майбутню «другу половинку». Питання, які були поставлені респондентам:

- «Ви вирости у повній сім'ї?»;
- «Вас задовольняє ситуація у Вашій родині?»;
- «Вас задовольняють Ваші взаємини з батьками?»;
- «Як Ви думаєте, чи впливатиме на Вас думка Вашої сім'ї про

Вашого майбутнього партнера для створення шлюбних стосунків?».

Ми отримали такі відповіді: 62,8% респондентів вирости в повних сім'ях, тобто батьки брали участь у вихованні дитини, проте лише 51,4% цих пар досі є подружжям. У загальній сукупності більше половини тих, хто відповів, що вони переважно задоволені обстановкою в сім'ї та відносинами між батьками (45,7%) відзначили: «У сім'ї панує взаєморозуміння, підтримка, гармонія»; «Загалом їх стосунки – ідеал. Мама завжди підтримує батька, а він щедрий, дбайливий, дуже відповідальний».

Але вже тут до нашої уваги представився цікавий факт – 54,3% усіх опитаних відповіли категорично «ні» на запитання «Ви хотіли б, щоб Ваше сімейне життя було схоже на життя Ваших батьків?». Під час інтерв'ю ми зіштовхнулися зі схожою ситуацією і поцікавилися причинами такої відповіді. І ось що ми почули: «Не хочу повторювати помилки батьків», «У жодному разі – досі намагаюся позбутися помилок у вихованні та огріхів у відносинах». Однак ситуація не така погана, як може здатися.

22,2% респондентів вважають, що їх батьки роблять все правильно і тим самим хотіли б, щоб їх сімейне життя було схоже на життя батьків. Деякі відповідали, що саме відносини між батьками, їх взаєморозуміння та підтримку, хотіли б перенести і у своє подружнє життя.

Наступні запитання, які ми ставили, були: «Чи означає для Вас думка Ваших батьків?» і «Чи матиме чи вже має значення для Вас думка батьків про

Вашого майбутнього чоловіка?». «Має важливе, але не визначальне значення» – ось, що відповіла переважна більшість на обидва питання (перше питання – 90,6%, друге питання – 78,3%). Однак 6% сказали, що думка батьків при виборі майбутнього чоловіка не матиме жодного значення.

В інтерв'ю респонденти стверджували, що не так сильно прислухаються до батьків, як можливо того хотілося б, через те, що сучасне життя дуже відрізняється від того, яким жили їх батьки; вони мали інші проблеми та вирішували їх по-іншому. Також справа і з вибором чоловіка чи дружини. Молоді люди вважають, що «особисте життя має залишатися особистим життям кожного» і рішення ухвалені ними залишаються їх особистими справами. «Я намагаюся привчити батьків до того, що мій вибір – це мій вибір і що він гідний. Але їх думку я завжди вислухаю» – ось, напевно, одна з найпоширеніших відповідей серед тих, хто брав участь у інтерв'ю.

Всім добре відомий факт напружених стосунків між батьками та юнаками і дівчатами. Однак це не применшує великого впливу сім'ї на глибинні установки щодо себе та своїх майбутніх партнерів. У сім'ї людина формується як особистість, набуває перших навичок міжособистісного спілкування, перший досвід емоційного сприйняття та переживання. Стиль сімейних відносин глибоко впливає на їх розвиток – аж до розвитку уявлень про майбутнє людини.

Приблизно схожа ситуація і з соціальним оточенням обранця. В анкету ми включили кілька тверджень, з якими респондентам було запропоновано погодитись чи ні. Відповіді на твердження «Соціальне оточення (родина, друзі, колеги) обранця є одним із головних критеріїв при виборі другої половинки» розійшлися приблизно порівну. 45,6% повністю або частково згодні та 40% повністю або частково не погодились (решта утрималася від відповіді). І знову ми звернулися до результатів інтерв'ю, де респонденти також розійшлися у думках.

Нами було поставлено питання про те, чи відіграє соціальний статус чоловіка та його оточення значення? Як дівчата, так і юнаки відповідали по-

різному. Хтось говорив, що і оточення немає ніякого значення, так як якісь манери та звички у спілкуванні, пов'язані з поганим оточенням, можна змінити. А соціальний статус, як було сказано, ніколи не повинен бути запорукою щастя в сім'ї, тому що, як висловився один із респондентів, «це все одно що, у мене є машина і я шукаю собі дружину, у якої теж має бути машина. Це безглуздо обмежувати себе соціальною чи класовою приналежністю».

У той же час ми отримували й інші відповіді: «Кращий чоловік той, з яким ти сам стаєш кращим у всіх відносинах. Якщо соціальний статус низький і його оточення теж – тоді він тягне мене вниз, а я не хочу. Хочу розвиватися та вдосконалюватися». І деякі зазначали, що було б чудово, щоб саме у майбутнього чоловіка соціальний статус був трохи вищим, «щоб було, чого прагнути».

З усього вищесказаного можна дійти висновку про те, що припущення у тому, що ставлення до майбутньому партнера в сучасній молоді залежить від сім'ї та соціального оточення опитуваного респондента, підтвердилася, але лише частково, у зв'язку зі зміною соціальних установок сучасного молодого покоління і це ще раз вказує на те, що уявлення сучасної молоді про майбутнього партнера для одруження носять суперечливий і різномірний характер.

Проаналізуємо такий аспект як наявність у респондента почуття любові до обранця. Чи істотно він впливає на уявлення про майбутнього партнера для одруження. Як і багато років тому, молодь орієнтується на кохання, оцінюючи її як основну причину для створення сім'ї. На сьогоднішній день любов є домінуючим мотивом для багатьох людей при одруженні (82%), проте чоловіки ним керуються більшою мірою (87%), ніж жінки (80%).

Однак, для деякої кількості респондентів, любов до майбутнього партнера не є основною причиною укладання шлюбного союзу. Так, в результаті нашого дослідження ми отримали дані, які вказують на те, що не для всієї сучасної студентської молоді почуття кохання є важливим. Трохи більше 3% від усіх опитаних відповіли, що почуття любові та прихильності не

мають величезного значення для них. Це дозволяє нам зробити висновок про те, що ці респонденти вже досить подорослішали, стали більш практичними і стали замислюватися про своє майбутнє як про дійсну мету, а не як про абстрактну мрію.

Та все ж решта 97% респондентів відповіла позитивно на поставлене питання в анкеті. Однак тут варто не згаяти один важливий момент – ці 97% можна розділити між собою на дві групи. У першу групу входять ті, хто відповів, що кохання та прихильність мають головне та визначальне значення (62,8%). А до другої групи входять решта 34,3%, які сказали, що почуття мають важливе значення, але аж ніяк не визначальне.

Згідно з результатами інтерв'ю, це пов'язано з тим, що одруження – відповідальний крок, який багато хто робить раз і назавжди і керуватися тільки високими почуттями тут не можна: «Не бачу сенсу виходити заміж без кохання, але воно не найголовніший критерій для шлюбу. Голову теж треба вмикати». Все це дозволяє нам сміливо зробити висновок про те, що додаткова гіпотеза, яка свідчила про те, що наявність почуття любові до обранця у респондента істотно впливає уявлення про майбутнього партнера – підтвердилася.

Нарешті, останнім завданням дослідження було встановлення того, чи залежать уявлення про другу половинку від своїх ціннісних орієнтацій респондента та його самооцінки. Для цього ми проаналізували відповіді на відкриті запитання наших респондентів, зокрема з наших інтерв'ю, які дали нам достатньо вичерпну інформацію.

Згідно з отриманими результатами, ми дійшли таких висновків: кожен респондент, ну або принаймні кожен другий, високо оцінює свої можливості та перспективи щодо створення сім'ї та пошуку своєї другої половинки. Дівчата висувають високий список вимог своєму майбутньому чоловікові, а юнаки вимагають від дівчат не лише бути прекрасною господинею будинку, а й будувати свою кар'єру. Лише невеликий відсоток тих, хто відповів під час інтерв'ю, зазначав, що всього й одразу отримати неможливо і щоб знайти того,

кого дійсно хочеш, потрібно докласти чимало зусиль для власного вдосконалення.

Ціннісні орієнтації сучасної молоді щодо майбутнього шлюбного партнера зрозумілі – пошук того, хто підтримуватиме, любитиме і забезпечуватиме; того, хто розділить із ним інтереси та плани на майбутнє. Були й ті, хто казав, що мені потрібна просто кохана людина, однак і тут були застереження – «зрозуміло, вона має бути привабливою та харизматичною» або «знає, чого хоче, успішний, є квартира і машина, але головне, щоб було кохання».

2.3. Типові і відмінні характеристики майбутнього шлюбного партнера в уявленнях юнаків та дівчат.

В результаті проведення емпіричного дослідження студентської молоді 17-19 років було встановлено наступне. Уявлення сучасної молоді щодо образу майбутньому партнера для одруження носять суперечливий і різнорідний характер. Це пояснюється високим соціальним рівнем розвитку молодого покоління та різними факторами, що впливають на їх уявлення про майбутнього партнера. Серед таких факторів ми виділяємо сім'ю, друзів, рівень освіти та ін.

Крім того, нами були виявлені типові характеристики майбутнього шлюбного партнера в уявленнях молоді. Хотілося б почати з того, що зовсім недавно вченими було встановлено, що чоловіки та жінки прагнуть обрати у супутники життя тих, хто має з ними хоч якісь спільні зовнішні риси.

Тож якими ж бачать юнаки свою обраницю:

1. Краса / Привабливість. Майже 98% респондентів погодилися із твердженням «Для мене має значення краса/привабливість мого майбутнього шлюбного партнера»;

2. Розум / Кмітливість. Як висловився один із респондентів: «На жаль, але вища освіта в наш час уже не є показником розуму»;

3. Терплячість та вміння йти на компроміси. Сюди входять, як спокій і здатність згладжувати конфлікти, так і вміння приймати свого партнера таким, який він є, без кардинальних спроб переробити його;

4. Дбайливість та хазяйновитість (уміння готувати, вміння вести будинок, здатність підтримати у скрутну хвилину);

5. Самодостатність. Майже кожен третій із опитаних респондентів помітив, що його майбутня дружина повинна не просто бути господинею в будинку, а й бути повноцінною частиною суспільства – мати роботу, захоплення, друзів і, можливо, навіть шанувальників (чоловіки бачать у цьому доказ того, що вони вибрали правильну жінку);

6. Вірність (цей пункт впливає з попереднього). Незважаючи на свою самодостатність, жінка повинна залишатися вірною не тільки своєму чоловікові, а й собі самій. Вона має бути також чесною по відношенню до своїх близьких і взагалі з людьми, з якими має справу;

7. Наявність почуття гумору. Дане якостей більшість тих, хто відзначив, пояснили тим, що без гумору буде складно взаємодіяти один з одним і переводити конфлікти жартома.

Тепер розглянемо якими бачать дівчата свого майбутнього чоловіка:

1. Краса/Привабливість;

2. Розум / Кмітливість. Дівчата, як і юнаки, наголосили на тому, що сама вища освіта не є показником розуму;

3. Надійність та мужність. Як правило, під цим мається на увазі чоловік, який є опорою для своїх близьких, не тільки для дружини та дітей, а й для батьків. Сюди також входять цілеспрямованість і сила волі, необхідні досягнення цілей.

4. Дбайливість / доброта (стосовно своєї половинки і, у майбутньому, до дітей);

5. Вірність. Незважаючи на науково доведену полігамність протилежної статі, дівчата хочуть, щоб їх партнер залишався їм вірним;

6. Наявність почуття гумору.

7. Наявність більшого почуття любові до своєї обраниці, ніж у неї. Тут тонкість полягає в тому, що багато дівчат, які висловлювалися таким чином, усвідомлювали, що жінки є більш складними і глибокими істотами, ніж чоловіки і задовольняти їх забаганки і бажання важче. «Чоловікові просто не вистачить лише терпіння, щоб зробити так, як хоче жінка. Йому треба ще любити її, інакше не витримає» – так відповіла одна із опитаних дівчат.

В отриманих результатах ми бачимо невелику розбіжність. Характеристики, які найбільш цінні по відношенню до дівчат та озвучені у відповідях лише юнаків – це терплячість та вміння йти на компроміси, а також самодостатність та наявність певної «родзинки».

Для юнаків дівчата вважають важливими надійність / мужність і наявність більшого почуття любові до своєї обраниці, ніж у неї. Мужність є однією з найкращих якостей для чоловіків. В результаті ми дійшли висновку, що ці розбіжності пов'язані з гендерними особливостями обох статей. Кожна зі згаданих характеристик притаманна лише одній конкретній статі. А решта якостей зі списку, як наприклад «наявність почуття гумору» та «вірність», мають різницю тільки у зв'язку з нашими результатами і кожне отримало свою вагу та місце в ранзі цінних якостей.

Висновки до розділу 2.

Молодь високо цінує пошук другої половинки та створення сім'ї. Як хлопці, так і дівчата мають специфічні вимоги до свого майбутнього партнера. Хлопці хочуть, щоб дівчина була гарною господинею та будувала кар'єру, тоді як дівчата потребують партнера, який буде їх підтримувати, любити та забезпечувати. Опитування показало, що більшість юнаків та дівчат цінують у своєму партнері фізичну привабливість, розум, терпіння та вірність. Однак хлопці та дівчата мають певні відмінності у своїх очікуваннях: хлопці роблять акцент на самодостатності, надійності та мужності, а дівчата цінують почуття гумору та велике почуття любові до свого обранця.

РОЗДІЛ 3.

Рекомендації юнакам і дівчатам щодо розширення уявлень про шлюб та сім'ю та вибір шлюбного партнера

Культурна трансформація сексуальних норм змінила традиційні шлюбні ідеали. Вік, у якому обидві статі вступають у шлюб, зростає, що пояснюється різними факторами, включаючи цілі кар'єри та освіти, фінансовий стан і зміну ставлення до дошлюбних статевих стосунків, неодруженого співмешкання та позашлюбного батьківства.

Вступ у шлюб є однією з найважливіших подій у житті людей: і шлюб, і сім'я виступають для кожної людини, як соціальна та індивідуальна необхідність. Як первинна форма спільноти людей, сім'я безпосередньо поєднує в собі індивідуальне та колективне начало. У цьому сенсі вона є ланкою, що сполучає не тільки біологічне і соціальне, але також індивідуальне та суспільне життя людей, служить для них першим джерелом соціальних ідеалів та критеріїв поведінки. При цьому сім'я не тільки передає, але і створює духовні цінності, такі як подружжя і батьківська любов, повага і любов до батьків, сімейна солідарність різних життєвих норм, установок і, зокрема, уявлень про шлюбного партнера [45, с.178].

Прийняття правильних індивідуальних рішень, пов'язаних зі створенням і збереженням сім'ї, є запорукою особистого сімейного благополуччя і стабільності суспільства. У ситуації вибору шлюбного партнера і прийняття рішення про вступ у шлюб є важливим володіння повною і достовірною інформацією про якості та особистісні особливості потенційного партнера, щоб згодом у шлюбі не виникло розчарування, що чоловік виявився не таким, яким представлявся в період дошлюбного залицяння.

Демографічні зміни, що відбуваються в країні, спонукають нас більш пильно поглянути на особливості формування і розвитку сім'ї, на зміни, що відбуваються, у всій структурі населення. Справді, як число розлучень, так і їх

частота залишаються порівняно високими, збільшується частка позашлюбних народжень [40, с.54].

Значну частину шлюбів, особливо серед молоді, становлять так звані цивільні, тобто незареєстровані шлюби. Викликає занепокоєння й те, що українські сім'ї стали малодітними. Зміна характеру внутрішньосімейних відносин, що характеризується переходом від авторитарно-патріархатних відносин до більш демократичних і рівноправних, вплинула на процеси вибору шлюбного партнера і виключення шлюбу, а також на роль посередників у ньому.

Труднощі обрання шлюбного партнера, створення, розвитку і збереження сім'ї, що проходяться особистістю, сприяють організації психологічного супроводу становлення шлюбно-сімейних відносин, де основним компонентом подібної допомоги виступає підготовка особистості до створення сім'ї. У зв'язку з цим, найважливішим напрямом в дослідженні шлюбно-сімейного питання виступає вивчення психологічного змісту уявлень особистості про себе і інших учасників шлюбно-сімейних відносин.

Уявлення служать платформою для прогнозування і планування суб'єктом майбутньої поведінки в шлюбно-сімейній сфері. Логічно виникає необхідність розгляду таких категорій, як життєвий і подружній сценарії [21, с.78]. Під життєвим сценарієм в психологічній науці розуміється ціннісно-сміслова система уявлень про власний життєвий шлях, включена в образ світу особистості і яка трансформується протягом життя під впливом самопізнання і самореалізації особистості, впливів соціального середовища [19, с.140].

Саме в юнацькому віці починає формуватися так званий подружній сценарій. Проводячи аналогію з життєвим сценарієм, подружній сценарій можна розглядати, як систему уявлень особистості в дошлюбному періоді, що утворює її найбільш прийнятну модель подружньої взаємодії в майбутньому [20, с.126]. Деякі дослідники розглядають подружній сценарій, як модель майбутніх сімейних відносин. Представляючи собою смислову систему особи,

пов'язану з сімейний сферою життєдіяльності, подружній сценарій виступає, як модель подружніх відносин, що зпроектована на дошлюбному етапі («внутрішній аспект»). Надалі в майбутніх сім'ях будуть будуватися реальні міжособистісні відносини («зовнішній аспект»).

У психологічній науці виділяють ряд факторів формування сценарію образу майбутнього партнера, серед яких найважливішими виступають:

- батьківська сім'я;
- матримоніальний менталітет;
- освітнє середовище, ціннісні орієнтації особистості;
- засоби масової інформації.

Сучасні дослідження констатували, що шлюбно-сімейні уявлення формуються в умовах власної батьківської сім'ї. У сучасному суспільстві спостерігається тенденція до ослаблення позитивного ефекту впливу позначених вище факторів. Батьки не приймають активної участі в підготовці молодшого покоління до сімейний життя. Нажаль, сучасна реальність демонструє зниження ролі сімейного виховання і зростання значимості інших громадських інститутів [15, с.194].

У тенденції розширення соціально-територіального ореолу вибору майбутнього партнера, мобільності молоді, є свої позитивні та негативні сторони. Розширення можливостей вибору збільшує ймовірність того, що обранець чи обраниця найбільшою мірою відповідає морально-естетичним ідеалам людини, яка одружується, безперечно, покращує перспективи подружжя. Але одночасно збільшується і ймовірність випадкових рішень у виборі партнера, оскільки саме спільне проживання або спільне навчання дають можливість краще дізнатися людину і навряд чи замінить якоюсь іншою формою її перевірки з боку батьківської сім'ї при виборі майбутнього партнера.

Ця тенденція усунення батьків від свого особистого життя без особливих причин не може не викликати тривогу, бо поради і підтримка, досвід старших представляють собою природню і дуже необхідну протизагу самовпевненості,

неврівноваженості, гарячості і моральної недосвідченості, які іноді властиві молодим. Там, де ця противага відсутня, помилки молоді при вступі до шлюбу більш часті і важкі [16, с.209].

Наявність повної та достовірної інформації про якості та характеристики потенційного супутника життя є важливим і визначальним фактором у його виборі. Розглянувши теорії вибору шлюбного партнера, що пояснюють процес формування подружньої пари, можна виділити інформацію, яка найбільш важлива у рішенні створити сім'ю. Психоаналітична теорія З. Фрейда спирається на припущення про те, що у своїх пошуках майбутнього партнера люди, як правило, орієнтуються на образ протилежної статі.

З. Фрейд стверджував, що чоловік шукає дружину, схожу на матір, а жінка – чоловіка, схожого на батька [48]. Однією з найбільш поширених теорій шлюбного вибору є теорія «стимул–цінність–роль» Бернарда Мурстейна. Суть її полягає в тому, що шлюбний вибір передбачає серію послідовних стадій, через які повинні пройти молоді люди, а також у тому, що на кожному щаблі розвитку взаємин партнерів міцність відносин залежить від рівності обмінних благами або особистісними ресурсами. Той, хто не відповідає умовам кожної стадії, вибуває з числа потенційних супутників життя. На стадії стимуляції вибір партнера визначається зовнішніми факторами: фізичною привабливістю, особливостями і манерою поведінки, професією, соціальним статусом і т.д., іншими значущими людьми.

У ході пізнання та рефлексії цінностей, потреб, мотивів та інтересів партнера відбувається його своєрідне «випробування» на ступінь прийнятності та подібності його поглядів, цінностей та ідеалів з поглядами, цінностями та ідеалами самої особистості, вивчення подібності та відмінностей. Деякі люди можуть одружуватися на основі інформації, отриманої на першій або двох перших стадіях. Однак більшість проходить і рольову стадію. Для них необхідна подібність цінностей, але це не обов'язкова умова. Таким для більшості людей, рольова сумісність, подібність взаємних уявлень про сімейні (і позасімейні) ролі чоловіків і жінок важлива.

Найбільш значущою для дошлюбного періоду є і мотивація вступу в шлюб. Ухвалення рішення нерідко має кілька мотивів. При цьому самі мотиви та їх схожість у потенційних подружжів впливають на успішність шлюбу. У ієрархії мотивів відбулося зміщення: якщо раніше пріоритетними вважалися відхід від батьків, обов'язки, самотність, наслідування традиції, то в названому дослідженні мотиви в порядку значущості розподілилися таким чином: любов і секс, спільність поглядів та інтересів, компенсація почуття самотності, обов'язок.

До групи шлюбів, укладених через побоювання самотності, можна приєднати шлюби, які укладаються певною мірою з «помсти»: шлюб з коханою людиною з тих чи інших причин неможливий (наприклад, нерозділене кохання), і подружній союз створюється з іншим претендентом на руку і серце, щоб, по-перше, уникнути самотності, а по-друге, довести свою привабливість. Звичайно, в такого роду ситуаціях людина постає перед досить жорсткою альтернативою: чекати свого «зоряного часу» з ризиком залишитися в результаті без сім'ї або ж вийти заміж за нелюбої або не дуже коханої людини і нести свій хрест до кінця життя, зіпсувавши його собі і партнеру, який ні в чому не винен.

Таким чином, інформація про минулі особисті відносини майбутніх молодят може виявитися для них корисною. Отримання права молодими людьми самостійно вибирати супутника життя обумовлює і необхідність самостійно шукати його. Крім вищезазначеної інформації, знання якої в дошлюбний період може вплинути на благополуччя майбутньої подружньої життя, можна назвати і такі, як особливості батьківської сім'ї партнера.

Навіть невелика сімейна травма часто залишає глибокий слід, формуючи у людини негативні погляди і позиції. Батьки формують у дітях або відданість інституту шлюбу, або апатію до нього. Сила інерції, схильність дітей повторювати своїх батьків, наслідувати їх, часто несвідомо, як в хорошому, так і в поганому – ось одна з повторюваних причин. Розлучення вже сприймається як нормальний, природний спосіб виходу з кризи.

При розірванні шлюбу подружжя часто аргументує своє рішення тим, що вони «не зійшлися характерами». Насправді причиною такої відмінності найчастіше є недолік культури відносин, невміння чи небажання враховувати інтереси один одного. Всі ці труднощі можуть бути подолані при взаємному прагненні партнерів досягти взаєморозуміння. Таким чином, до моменту створення сім'ї, у бажаючих одружитися, повинна бути повна і достовірна інформація про особистісні особливості, установки, наміри і цінності потенційного супутника життя, його статусу, професії, здоров'я характеристиках.

Ідеальних чоловіків і жінок на шлюбному ринку мало. Виставляючи високі та численні вимоги до обранця (обраниці), легко залишитися на все життя самотнім або самотньою. Якщо переваги потенційного подружжя сприймаються як норма, а наявність окремих недоліків, як блокуючий фактор вибору партнера, то повна або надлишкова інформація один про одного аж ніяк не сприяє створенню сім'ї. Бажання отримати найбільший обсяг інформації про шлюбного партнера, завищені вимоги щодо нього, очікування «принца» чи «принцеси» можуть призвести до тривалого пошуку супутника життя.

Тим не менш інтерес до потенційного партнера, бажання якомога більше дізнатися про об'єкт підвищеної уваги спонукає молодих людей шукати інформацію, необхідну для прийняття правильного (або раціонального) рішення про те, чи можна і треба пов'язати життя з цією людиною: ціна помилкових рішень велика і більшість людей це усвідомлюють. Бажаючим нарешті вирішити проблему самотності і створити сім'ю, можуть прийти на допомогу різного роду посередники на ринку знайомств та шлюбних послуг.

Враховуючи таку сучасну тенденцію у розвитку сім'ї, як збільшення питомої ваги розлучень, правомірно говорити про зростаючу кількість невірних самотійних рішень про вступ до шлюбу, прийнятих в основному молодими людьми. Чи допомагають у справі знайомства і сприяння укладенню шлюбу різні посередники: шлюбні оголошення, професійні свахи,

шлюбні агентства, батьки, друзі, колеги по роботі, які також сприяють отриманню важливої інформації про можливого шлюбного партнера? Сьогодні це маловивчений пласт психології сім'ї. Цільова функція їх, швидше за все, полягає в тому, щоб привести (підштовхнути, спонукати) клієнтів до вступу в шлюб, не враховуючи при цьому довгострокових факторів, що зумовлюють стійкість, довгостроковість і міцність сімейних зв'язків. Але саме цього чекає від шлюбу абсолютна більшість людей.

Дослідники різних областей науки підкреслюють збільшення ролі так званої телеекранної соціалізації. Не менш значущим фактором, що грає суттєву роль в формуванні подружнього сценарію, образ майбутнього партнера. Важливість даної групи уявлень обумовлена тим, що уявлення про майбутньому партнера здатні зіграти визначальну роль в побудові всього подружнього сценарію і плануванні шлюбно-подружніх відносин в цілому.

Формування уявлень про майбутнього шлюбного партнера, підкоряючись загальним закономірностям утворень уявлень про іншу людину, має деякі особливості. Значущим компонентом шлюбно-сімейної установки є адекватне ставлення до протилежної статі. Юнаки і дівчата повинні розуміти особливості поведінки свого партнера, адже чоловіча і жіноча поведінка відрізняються характерними рисами, сформованими в ході культурно-історичного розвитку і трансльованими в процесі виховання.

Відповідно висунутого припущення, пропонується до розробки програма психолого-педагогічного супроводу розвитку уявлень про шлюбному партнеру, яка має включати два блоки роботи з особами юнацького віку: теоретичний і практичний. Зміст теоретичного блоку спрямовано на психологічне про навчання молоді з питань шлюбно-подружніх відносин з метою гармонізації уявлень про майбутньому партнера. Поверхневі уявлення про шлюбно-сімейні відносини виступають предикторами формування неадекватних уявлень про шлюбному партнеру.

Таким чином, зміст теоретичного блоку передбачає проведення двох спецкурсів:

- 1) «Основи психології сім'ї і сімейних відносин»;
- 2) «Психологічний супровід подружніх відносин».

Блок практичної роботи має являти собою просвітницьку роботу з молоддю, спрямовану на розвиток у них навичок побудови міжособистісних відносин з особами протилежної статі з метою самостійного отримання інформації, здатної скласти основу уявлень про шлюбного партнера. Він має складатися з трьох розділів:

- управління емоціями;
- аналіз конфлікту;
- навчання впевненій поведінці в міжособистісному взаємодії.

У кожному розділі використовуються прийоми гештальт-терапії, психодрами, НЛП, тілесної терапії. Основне завдання даних технік – позбавити конфлікт емоційної підтримки, сприяти вирішенню конфлікту шляхом перенесення проблеми в раціональний план дій. Тут мають бути вправи, що допомагають проаналізувати інтереси, захоплення суб'єктів, вибрати ефективну стратегію поведінки і т. д. Крім того, він має містити включені психотехнічні прийоми, що дозволяють робити кроки до примирення, формують вміння вибачатися і прощати інших, протистояти тиску, впевнено викладати свою позицію, висловлювати свою думку і слухати іншу людину.

3.2. Практичні рекомендації сучасній молоді щодо вибору шлюбного партнера

За результатами дослідження психологічних особливостей вибору шлюбного партнера нами розроблено практичні рекомендації сучасній молоді щодо вибору шлюбного партнера. Вони відображають науково-обґрунтовані пропозиції, виконання яких сприяє усвідомленню майбутніми шлюбними партнерами моделей поведінки на дошлюбному етапі та розумінню функцій дошлюбного спілкування. Молоді варто усвідомлювати свої очікування від майбутнього шлюбного партнера за фізичним, інтелектуально-світоглядним,

морально-психологічним, інтимно-сексуальним, матеріально-фінансовим та господарсько-побутовим чинниками [28]. Крім того, важливо розуміти моделі поведінки людини як сім'янина, що здатні впливати гармонійні сімейні взаємини [12]. Молоді доцільно звернути увагу на те, що важливо правильно всебічно пізнавати потенційного шлюбного партнера (вивчення звичок партнера; 46 перевірка взаємних почуттів; оцінка міжособистісної сумісності; проведення дошлюбних експериментів); нагромадження спільних вражень і переживань; проектування сімейного життя (де і за які кошти будуть жити; уклад сім'ї; розподіл домашніх обов'язків; форма проведення дозвілля). Для ефективного вибору шлюбного партнера варто враховувати, що:

- Для тих кому важко знайти свого партнера, потрібно зрозуміти, якого саме він/вона хочуть бачити свого партнера, на що вони звертають увагу, коли спостерігають представника протилежної статі.
- Для тривалих взаємин найкраще вибирати того, хто здатен бути відкритим. Будувати спільне майбутнє краще з тим, хто може і відкритися і закритися, знову відкритися і закритися, поступово навчаючись і розвиваючись. Так же, можна провести відкриту розмову зі своїм партнером, вияснити, можливо вас чи вашого партнера, щось не влаштовує, потрібно порозумітись.
- Вибирайте того, хто вас поважає. Один з головних чинників побудови гармонійних взаємин є взаємна повага.
- Важливо вступати у стосунки з тими, які мають близькі вам цінності. Спільні цінності дозволяють знизити напругу, яка виникає в ході розвитку відносин.
- Для того, щоб відчувати себе комфортніше і бути впевненою важливо, підвищити свою самооцінку, не боятись говорити свою думку чи позицію.
- Можна обрати час для себе та виписати на листочку плюси та мінуси свого партнера та свої і вирішити, з чим ви готові миритись, а з чим потрібно буде попрацювати, тобто, що приймаєте у собі та своєму партнерові, а що ні. Використайте вправу «Падіння довіри» здається легкою грою, але вимагає великої довіри до свого партнера. Така техніка полягає в тому, що партнерові зав'язують очі, а інший стоїть ззаду, в того хто зі

зв'язаними очима падає назад, а партнером повинен впіймати. Ця вправа вимагає довіри та сліпої віри, що їх партнер спіймає, якщо ж довіри немає, то це може змусити партнера обертатись або взагалі відмовиться виконувати цю вправу. 47 • Також можна використати техніку « Напишіть список оцінок» це чудовий варіант змінити те, як ви відчуваєте та думаєте про свого партнера. Партнери записують 5 речей, які робить їхній партнер, які вони цінують та 5 речей, які можуть зробити вас ще улюбленішими, щасливішими. Записуючи і спочатку розмірковуючи про хороші якості свого подружжя, партнери зможуть зосередитися у стосунках на позитивних моментах. Варто зазначити, що основними засобами оптимізації можуть бути роботи з сімейними психологами, Центри сімейного консультування, Центри соціальних служб для молоді, Спілки захисту сім'ї та особистості тощо.

Формування уявлень про шлюб та сім'ю, а також про шлюбного партнера є важливим етапом у житті кожної людини. Ми розробили кілька порад для осіб юнацького віку:

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ ЮНАКІВ ТА ДІВЧАТ

1. Приділяйте увагу своїм власним цінностям та переконанням. Важливо зрозуміти, що саме ви цінуєте у відносинах та в якому напрямку ви хочете розвиватися.
2. Не спішіть з вибором шлюбного партнера. Важливо ретельно підходити до цього вибору, враховуючи свої потреби та очікування.
3. Будьте відкриті до новому досвіду та відносинам. Хоча можливо, ви ще не знаєте, яким саме повинен бути ваш ідеальний партнер, розвивайтеся та досліджуйте нові речі, щоб зрозуміти, що ви хочете від відносин.
4. Розвивайте свої комунікативні навички. Для успішних відносин важливо вміти вислуховувати та розуміти інших людей, а також виразно висловлювати свої думки та почуття.
5. Важливо зрозуміти, що шлюб та сім'я потребують роботи та зусиль. Необхідно вкладати час та енергію в розвиток відносин, щоб зберегти їх здоровими та щасливими.

6. Не ставте перед собою занадто високі вимоги. Життя не завжди досконале, і важливо приймати людей такими, які вони є.

7. Навчайтесь розв'язувати конфлікти. Жодна пара не обходиться без конфліктів, тому важливо навчитися знаходити компроміси та розв'язувати проблеми разом.

8. Для тих кому важко знайти свого партнера, потрібно зрозуміти, якого саме він/вона хочуть бачити свого партнера, на що вони звертають увагу, коли спостерігають представника протилежної статі.

9. Для тривалих взаємин найкраще вибрати того, хто здатен бути відкритим. Будувати спільне майбутнє краще з тим, хто може і відкритися і закритися, знову відкритися і закритися, поступово навчаючись і розвиваючись. Так же, можна провести відкриту розмову зі своїм партнером, вияснити, можливо вас чи вашого партнера, щось не влаштовує, потрібно порозумітись.

10. Вибирайте того, хто вас поважає. Один з головних чинників побудови гармонійних взаємин є взаємна повага.

11. Важливо вступати у стосунки з тими, які мають близькі вам цінності. Спільні цінності дозволяють знизити напругу, яка виникає в ході розвитку відносин.

12. Для того, щоб відчувати себе комфортніше і бути впевненою важливо, підвищити свою самооцінку, не боятись говорити свою думку чи позицію.

Можна обрати час для себе та виписати на листочку плюси та мінуси свого партнера та свої і вирішити, з чим ви готові миритись, а з чим потрібно буде попрацювати, тобто, що приймаєте у собі та своєму партнерові, а що ні.

Використайте вправу «Воскова паличка», яка здається легкою грою, але вимагає великої довіри до свого партнера. Така техніка полягає в тому, що партнерові зав'язують очі, а інший стоїть ззаду, в того хто зі зв'язаними очима падає назад, а партнер повинен впіймати. Ця вправа вимагає довіри та сліпої

віри, що партнер спіймає, якщо ж довіри немає, то це може змусити партнера обертатись назад або взагалі відмовиться виконувати цю вправу.

Також можна використати техніку «Напишіть список оцінок». Це чудовий варіант змінити те, що ви відчуваєте та думаєте про свого партнера. Партнери записують 5 речей, які робить їхній партнер, які вони цінують та 5 речей, які можуть зробити вас ще улюбленішими, щасливішими. Записуючи і розмірковуючи про гарні якості свого майбутнього шлюбного партнера, можна зосередитися у стосунках на позитивних моментах.

Висновки до розділу 3.

Демографічні зміни в Україні зумовлюють зміни у формуванні сім'ї, що проявляються у збільшенні кількості розлучень та позашлюбного народження дітей.

Шлюб є важливою життєвою подією, яка поєднує індивідуальні та колективні аспекти, формуючи соціальні та духовні цінності подружньої пари. З розвитком традиційно усталених норм вік, у якому пари вступають у шлюб, збільшився через різні чинники, зокрема кар'єрні та освітні цілі, фінансовий стан, зміну ставлення до дошлюбних статевих стосунків і позашлюбного батьківства.

Вибір правильного партнера має вирішальне значення для особистого та сімейного благополуччя, а розуміння особистих характеристик і цінностей може допомогти уникнути розчарування у шлюбі. Фактори, що впливають на вибір шлюбного партнера, включають батьківську сім'ю, шлюбний менталітет, освітнє середовище, цінності та засоби масової інформації.

На нашу думку, робота з студентською молоддю повинна включати 2 блоки: теоретичний і практичний. Теоретичний блок включає 2 курси: «Основи психології сім'ї та сімейних стосунків» та «Психологічний супровід подружніх стосунків».

Практичний блок спрямований на розвиток навичок побудови стосунків з протилежною статтю за допомогою технік гештальт-терапії, психодрами, НЛП та тілесної терапії, допомагає вирішувати конфлікти та аналізувати інтереси і захоплення.

Розуміння психологічного змісту уявлень людини про себе та інших може допомогти у прогнозуванні та плануванні шлюбно-сімейних стосунків.

ВИСНОВКИ

Наше теоретико-емпіричне дослідження було присвячене проблемі вивчення особливостей образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат. Проведено аналіз наукових концепцій в рамках соціально-психологічного, економічного та ін. підходів. Аналіз теорій, які належать до соціально-психологічного підходу вивчення проблеми вибору шлюбного партнера та розвитку уявлень сучасних юнаків та дівчат щодо цього, ґрунтуються на задоволенні емоційних потреб людей, схожості їхніх інтересів та цінностей. Автори економічних теорій згадують про принцип «корисності» у пошуку шлюбного партнера. В руслі цих ідей, шлюб має бути взаємовигідною угодою між подружжям. Соціологічні підходи здебільшого ґрунтуються на принципах одностатевого шлюбу та вивчають вплив соціальних чинників на вибір шлюбу.

Вивчення сучасного стану шлюбно-сімейних цінностей серед молоді, показало, що на молодь великий вплив мають батьківська сімейна система, соціальні установки і стереотипи, освіта і просвіта, виховні інституції, засоби масової інформації тощо. Автори зазначають, що молоді люди почасти схильні формувати свої уявлення про майбутній шлюб на основі того, чого не вистачало їхнім батькам у подружніх стосунках. Молодь в юнацькому віці має ще нереалістичні уявлення про майбутнє, орієнтуючись на особисті якості та соціальний статус, матеріальні статки при виборі шлюбного партнера.

Мета емпіричного дослідження полягала у вивченні особливостей формування образу шлюбного партнера у юнаків та дівчат.

У дослідженні брали участь здобувачі вищої освіти спеціальності 053 Психологія, віком 17-19 років, загальною кількістю 30 осіб.

Експериментальною базою дослідження виступив Психологічний центр Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Дослідження проводилося протягом 2023-2024 рр. в рамках роботи психологічного гуртка «ORDO AMORIS».

З метою отримання дослідницьких даних, було використано такі методи: інтерв'ю, бесіди, спостереження, тестові методики «Рольові очікування та домагання», що дозволяє визначити цінності для молодих людей; тест-опитувальник «Статеві-рольові портрети» розроблений Е.Г. Ейдемільнером.

Результати емпіричного дослідження показали, що існує відмінність у самооцінці у юнаків та дівчат: юнаки мають вищу самооцінку і вважають себе більш красивими, впевненими та авторитетними, тоді як дівчата мають нижчу самооцінку, вони менш упевнені в собі.

Крім того, юнаки та дівчата по-різному сприймають один одного: юнаки вважають дівчат менш впевненими в собі та авторитетними, а дівчата вважають, що хлопці мають добрий характер і є більш впевненими в собі. Дослідження також підкреслює відмінності у ціннісних траєкторіях та задоволеності стосунками між юнаками та дівчатами.

Значна частина молодих людей, які готові до створення сім'ї та щасливого шлюбу зі своїм партнером, здатні зробити вибір, оскільки розуміють, чого вони хочуть від партнера, з яким проведуть решту свого життя. З іншого боку, існують проблеми у пар, які ще не готові до створення сім'ї. Вони мають труднощі у виборі партнера.

Узагальнюючи результати теоретичних та емпіричних досліджень, було розроблено практичні рекомендації щодо вибору шлюбного партнера для сучасної молоді. Адже вибір партнера у сімейних стосунках - це завжди відповідальність. У рекомендаціях звертається увага на те, що, перш за все, потрібні рішучі дії для покращення готовності молоді до вступу у шлюб та розширення уявлення про відповідальність за сімейні стосунки та рідних. Необхідно створювати сприятливі умови для підготовки молоді до майбутнього сімейного життя шляхом здійснення просвітницької роботи, консультування тощо.

На нашу думку, робота з студентською молоддю повинна включати 2 блоки: теоретичний і практичний. Теоретичний блок передбачає введення 2 освітніх курсів факультативного характеру (для не психологічних

спеціальностей): «Основи психології сім'ї та сімейних стосунків» та «Психологічний супровід подружніх стосунків».

Практичний блок спрямований на розвиток навичок побудови стосунків з протилежною статтю за допомогою технік гештальт-терапії, психодрами, НЛП та тілесної терапії, допомагає вирішувати конфлікти та аналізувати інтереси і захоплення.

В своїй роботі ми розробили пам'ятку для юнацької молоді щодо формування відповідального ставлення до сім'ї, її цінностей та вибору шлюбного партнера.

Розуміння психологічного змісту уявлень людини про себе та інших може допомогти у прогнозуванні та плануванні шлюбно-сімейних стосунків.

В процесі виконання кваліфікаційної роботи мета досягнута, завдання виконані повністю.

Перспективами подальшого дослідження є вивчення особливостей вибору шлюбного партнера у осіб зрілого віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т.Ф. Молода сім'я в сучасному виховному процесі. Педагогіка і психологія. 2012. № 4. С. 53–60.
2. Бабатіна С.І. Особливості формування життєвої стратегії в юнацькому віці: теоретичний аналіз питання. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2015. Вип. 2., Т. 1. С. 120-126.
3. Безвершко М. І. Психологічні особливості вибору молоддю шлюбного партнера. Формування особистості сучасного фахівця як суб'єкта самотворення в умовах освітнього простору фахівців : тези допов. VII Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Хмельницький, 24-25.11.2019). Хмельницький, 2019. С. 133–135.
4. Величко Р. В., Аршава І. Ф. Феноменологія стратегій вибору шлюбного партнера як предмета психологічного аналізу. Theoretical and empirical scientific research: concept and trends. Vol. 3. 2021. Oxford, UK. p.68-70.
5. Власова Н. В. Соціально-психологічні чинники розвитку батьківсько-юнацьких взаємин у сім'ї: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук: 19.00.05 «Соціальна психологія, психологія соціальної роботи». НАПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. Київ. 2014. 20 с.
6. Вовчик-Блакитна М.В. Спосіб життя родини та розвиток дитини: екопсихологічний вимір. Актуальні проблеми психології: Зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України. Київ. 2013. Т.7. Вип.33. С.72 – 81.
7. Гавриловська К.П. Психосемантичні характеристики образу майбутнього шлюбного партнера у свідомості закоханих. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. Випуск 2. Том 2. 32 с.

8. Войцях Т. В. Інноваційні методики діагностичної роботи з сім'єю: спецкурс. Черкаси: ОПОПП, 2012. 68 с.
9. Гавриловська К. П., Баранчук О. І. Психосемантичні характеристики образу майбутнього шлюбного партнера у свідомості закоханих. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. 2016. Вип. №2, Том 2. С. 31-35.
10. Глазунов С. В. Сучасні чинники вибору шлюбної пари і деякі питання стабілізації подружніх стосунків. Вісник Дніпропетровського державного університету. Серія: Соціологія. Філософія. Політологія, 123-128 2017. С. 123-128 с.
11. Гриньова Н. В. Підготовка психолога-практика до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі (психодинамічний підхід) : навчальний посібник. Умань : Візаві, 2014. 174 с.
12. Гурко Т. А. Теоретичні підходи до вивчення трансформації інституту сім'ї. Луцк : Освіта, 2020. 54 с.
13. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород, Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.
14. Зверко Т. Структурно-конструктивістський підхід до соціологічного аналізу уявлень молоді про сім'ю та шлюб (гендерний аспект). Харків : Грані, 2019. 298 с.
15. Карпова Д. Є. Психологічні умови формування уявлень про сімейні ролі у студентської молоді : дис. ... д-ра філософії: 053. Психологія. Хмельницький, 2021. 218 с.
16. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. 053. Психологія. Київ, 2010.
17. Кочарян О. С., Глущенко Л. В. Зв'язок образу батька з образом шлюбного партнера. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Психологія». Харків. 2019. Вип. №41. С. 160-165.

18. Кравець В. П. Підготовка учнівської молоді до сімейного життя в Україні XXI століття: стан, тенденції, шляхи вдосконалення: монографія. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2020. 584 с.
19. Крайлюк А.І. Типологія співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера в жінок і чоловіків. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки. 2016. Вип. 1(1). С. 140–145.
20. Крайлюк А. І. Вибір шлюбного партнера: теоретичні аспекти. Теоретичні і прикладні проблеми соціології, психології, педагогіки. Зб. Наук. праць Східноукраїнського націон. ун-ту ім. В. Даля. 2015. № 3 (38) . С. 207 – 215.
21. Крайлюк А. І. Особливості впливу батьківських настанов на вибір шлюбного партнера. Науковий вісник Херсонського державного ун-ту Серія: Психологічні науки. 2015. № 6. С. 135 – 140.
22. Крайлюк А. І. Теоретичний аналіз наукових підходів до проблеми прийняття рішення в аспекті вибору подружнього партнера. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки / Зб. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. 2014. № 2(23). С. 137 – 143.
23. Крупник І.Р. Батьківська модель родини в аспекті її впливу на формування уявлень про майбутнє сімейне життя. Український науковий журнал «Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації». 2016. №3. С. 212.
24. Кучманич І. М. Психологія сім'ї: навчально-методичний посібник. Миколаїв: Іліон, 2018. 208 с.
25. Мушкевич М. І. Психологія молодой сім'ї: монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
26. Олексюк В. Особливості уявлень старшокласників про майбутню сім'ю. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. Вип. №1. Т.2. Херсон, 2018. С. 62-66.

27. Пінська О. Л. Етика та психологія сімейного життя : навчально-методичний посібник. Кривий Ріг: КДПУ, 2023. 200 с.
28. Поліщук В. М. Психологія сім'ї: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2023. 281 с.
29. Помиткіна Л. В., Злагодох В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
30. Портницька Н. Ф., Долінчук І. О. Образ майбутнього подружнього партнера у свідомості юнок з різним досвідом дошлюбних стосунків. Молодий вчений. Вип. №1, 2015 р. С. 169-172.
31. Потапчук Є. М. Психологічна діагностика шлюбного потенціалу та міжособистісної сумісності з партнером: довідник сімейного психолога. Хмельницький, 2020. 36 с.
32. Потапчук Н. Д., Карпова Д. Є. Вплив батьківської сім'ї на формування дитини як майбутнього сім'янина. Габітус. 2023. Вип. № 45. С. 254-258.
33. Радчук В.М. Механізми вибору шлюбного партнера. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Київ. 2014. Вип. №2(23). С. 232–239.
34. Савіна М. І. Процес інтеграції маскулінності/фемінності: запорука особистісної гармонії. Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. 2018. Том. ІХ. Вип. 11. С. 173-184.
35. Семеніхіна Г. В. Соціально-психологічні чинники вибору шлюбного партнера і вступу молоді у подружнє життя. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2018. Вип. 27. С. 88–97.
36. Сидоренко А.В. Структурні компоненти психологічної готовності молоді до сімейних стосунків. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2013. № 1(30). С. 343–349.

37. Ситник С. І., Полшкова С. Г., Яковенко С. І. Гендерні особливості уявлень про образ ідеального партнера в подружжя. Габітус. Вип. № 29. 2021 р. С. 105-109.
38. Скориніна-Погребна О.В., Крижановська Л.Г. Особливості емоційної готовності молоді до шлюбно-сімейних відносин. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2016. Вип. № 20. С. 109-117.
39. Столярчук О., Вождай А, Дружиніна А. Чинники вибору шлюбного партнера у юнацькому віці. Вісник Львівського університету. Серія: Психологічні науки. 2019. Вип. №5. С. 58–64.
40. Столярчук О. А. Психологія сучасної сім'ї : навч. посіб. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2015. 136 с.
41. Тарасова Т. Б. Особливості емоційної сфери студентів першого курсу закладу вищої освіти. Габітус. Вип. № 33. 2022. С. 164-169.
42. Татьянчиков А. О., Бедан В. В. Психодіагностика: навчально-методичні рекомендації. Кафедра психології НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2021. 59 с.
43. Троценко Н. Є. Фактори сімейного благополуччя. Психологічний журнал. 2011. Т. №32(2). С. 82-93.
44. Тюріна В. В. Чинники, що впливають на психологічну готовність студентської молоді до створення сім'ї. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2014. Вип. № 15. С. 258–265.
45. Федоренко Р. П. Психологія молоді сім'ї: навч. посіб. Луцьк, 2021. 480 с.
46. Федоришин Г., Северин Р. Соціально-психологічні чинники формування образу шлюбного партнера у юнацькому віці. Психологія особистості. Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021. Т. 11. № 1. С. 92–100
47. Фера С. В. Образ батька як детермінанта розвитку уявлень про майбутнього шлюбного партнера у дівчат. Десяті Сіверянські соціально-психологічні читання: матер. міжн. наук. конф. Чернігів. 2020. С. 299-301.

48. Фомін Ф. Феномен любові як екзистенціальна та моральна основа сім'ї. Гілея. Київ. Вип. № 67(12). С. 316-321.
49. Фомічова В. Уявлення молоді про чинники щасливого подружнього життя. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2015. №2. С. 90-96.
50. Хавула Р. М. Психологічні чинники вибору шлюбного партнера в юнацькому віці. Проблеми гуманітарних наук. Психологія. Київ. 2012. Вип. №29. С. 189–201.
51. Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. 231 с.
52. Чанцева-Коваленко О. М. Проблема формування готовності до сімейного життя та відповідального батьківства у молоді. Психологічний часопис : збірник наукових праць. Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. Київ. 2015. Вип. №1. С. 98–102.
53. Чхайдзе А.О. Взаємозв'язок особистісної зрілості з мотивацією створення шлюбу. Теоретичні і прикладні проблеми психології. 2013. №3(32). С. 298–302.
54. Шамне А. В., Бабич А. В. Хронологічні межі підліткового та юнацького віку у західних та вітчизняних періодизаціях розвитку. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. 2018. Вип. №279. С. 167-174.
55. Якимчук І. П., Вахоцька І. О. Підготовка психолога-практика до використання малюнку в діагностико-корекційному процесі : навчальний посібник. Умань : Візаві, 2014. 174 с
56. Ackerman N. W. The psychodynamik of family life. N.Y.: Basic Books, 2008. 379 p.

57. Butler R. Age and responses to the Love Attitude Scale: Consistency in structure, differences in scores. *International Journal of Aging and Human Development*. 1995. Vol. 40, no. 4. P. 281-296.
58. Cliquet R. Major Trends Affecting Families in the New Millennium: Western Europe and North America. In: United Nations, Major Trends Affecting Families. [Электронный ресурс] Режим доступа <https://www.un.org/esa/socdev/family/Publications/mtcliquet.pdf>
59. Erikson E. H. Studies in the interpretation of play: clinical observation of play disruption in young children. *Genetic Psychology Monographs*. Vol. 22. 1940. P. 557-671.
60. Levinger G. A social psychological perspective on marital dissolution. *Journal of Social Issues*. 2016. № 32 (1). P. 21–47.
61. Levis R.A., Spanier G.B. Theorizing about the quality and stability of marriage. *Contemporary theories about the family*. New York : Free Press, 2016. P. 23–34.
62. Rostowska T., Spryszyńska M. Małżeństwo a funkcjonowanie rodziny. *Roczniki Pedagogiczne*. 2014. № 3. P. 29-51.

ДОДАТОК А

Методика «Незавершені речення»

Інструкція: «Будь-ласка, завершіть кожне речення на свій розсуд, для нас дуже важлива ваша думка.»

Найважливіше для людей, які кохають....

В стосунках з коханою людиною не можна...

Нерозділене кохання....

Думаю, що справжнє кохання

Дякуємо за співпрацю!

ДОДАТОК Б**Анкета**

для вивчення уявлень юнаків та дівчат про кохання.

Інструкція: «Будь-ласка, дайте відповідь на запитання, для нас дуже важлива ваша думка.»

- 1). Дайте своє визначення кохання.
- 2). Що є визначальним для вас, при виборі об'єкта кохання?
- 3). Сильне кохання – це нагорода чи покарання?
- 4). Кохання – піднесене почуття чи спопеляюче?
- 5). Як ви вважаєте, чи кожна людина за свій вік переживає справжнє велике кохання?
- 6). Чи були ви закохані хоч один раз в житті?
- 7). За якими ознаками ви розумієте, що закохані?
- 8). Коли ви закохані, то хочете, щоб про це знали оточуючі?
- 9). Чи вірите Ви в кохання з першого погляду?
- 10). Чи вважаєте Ви, що справжнє кохання зустрічається один раз в житті?
- 11). Як сказати «Я тебе кохаю», не говорячи при цьому ані слова?
- 12). Що найкрасномовніше говорить про кохання людей один до одного?
- 13). Що може зруйнувати кохання?
- 14). Чи визнаєте Ви обов'язковість шлюбу по коханню?

Дякуємо за співпрацю!

метадані

Заголовок

Ципкіна О.Ю._магістерська робота

Автор

Науковий керівник / Експерт

Ципкіна О.Ю.

Олександр Непша

підрозділ

Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnitskyi

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		119

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

14610

Кількість слів

107920

Кількість символів